

[Skolöverstyrelsen]

Läroplan för gymnasieskolan

Lgy⁷⁰

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK ✓

100170 9475

Planeringssupplement [6]

SKOLÖVERSTYRELSEN 1973

Språkämnen

Ryska

3- och 4-åriga linjer

EJ HEMLÅN

Pedagogiska biblioteket
Pedagogiska biblioteket

Läroplan

552

Lggylll

Läroplan för gymnasieskolan

BIBLIOTEKET
LÄRARHOGSKOLAN
I GÖTEBORG

SKOLÖVERSTYRELSEN

Utbildningsförlaget

PLANERINGSSUPPLEMENT
TILL LÄROPLANEN

Planeringssupplement

Ex. 2

Språkämnen

Ryska

3- och 4-åriga linjer

Eab

Förord

Läroplanen för gymnasieskolan (Lgy 70) består av en **allmän del** (del I), som är gemensam för samtliga linjer, samt av **supplement** (del II) och **planeringssupplement** (del III) för skilda linjer och ämnen.

Den allmänna delen (del I) innehåller av Kungl Maj:t fastställda mål och riktlinjer, tim- och kursplaner (mål och huvudmoment i enskilda ämnen) samt av SÖ utfärdade allmänna anvisningar för gymnasieskolans verksamhet.

Supplementdelen (del II) återger tim- och kursplaner (mål och huvudmoment), fogar till dessa i förekommande fall delmoment och årskursfördelningar samt ger allmänna riktlinjer för undervisningens bedrivande ("Kommentarer och anvisningar") i de olika ämnena.

Planeringssupplementen (del III) innehåller förslag avsedda som hjälp vid undervisningens planering och genomförande. De ger rekommendationer, exempel och modeller, ofta alternativa, för hur undervisningen kan bedrivas.

Planeringssupplementen i moderna språk för de 3- och 4-åriga linjerna utges i fyra delar, en i vardera engelska, tyska, romanska språk och ryska.

Stockholm den 15 mars 1973

Skolöverstyrelsen

Produktion ● 1973 Svenska
Utbildningsförlaget Liber AB

Formgivning ● Paul Hilber

Producent ● Rune Jarenfelt

Tryck ● Berlingska Boktryckeriet
Lund 1973

ISBN 91-47-00758-3 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Inledning

Målen för undervisningen på tre- och fyraåriga linjer är i stort sett gemensamma för alla de moderna främmande språken. I läroplanen beskrivs målen på samma sätt från språk till språk, om än med viss åtskillnad mellan nybörjarspråk och fortsättningspråk (Lgy 70 I s 176). Både mellan olika åldersstadier och mellan olika språk finns emellertid skillnader i många avseenden som måste beaktas i undervisningen. Dessa olikheter beror inte bara på den olika långa studiegången i engelska, B- och C-språk. Den erfarna språkläraren vet att graden av kompetens som kan uppnås, tidsåtgången för inhämtandet av olika moment, möjligheterna att nå aktiv muntlig eller skriftlig behärskning och förmåga att tillgodogöra sig läst eller avlyssnad framställning normalt varierar kraftigt från språk till språk. I franskan påverkar t ex skillnaderna mellan ljud och ortografi samt förekomsten av bindningar och kontraktioner takten i nybörjarstudierna, så att framskridandet i kursen till en början blir långsammare än t ex i spanska. Förmåga till muntlig produktion på spanska på elementär nivå uppnås däremot snabbare än i franska, medan färdigheten att läsa autentisk text på italienska eller spanska på ett visst stadium stagnerar. Tyskans ordförråd tillåter den svenskspråkige att nå en bra bit längre i textförståelse i tyska än i de romanska språken eller ryska.

Föreliggande planeringssupplement till läroplanerna i moderna språk på de tre- och fyraåriga linjerna bär spår av sådana metodiska skillnader i studiet av de olika språken. Någon total likformighet i uppläggningsen av de fyra supplementen i engelska, romanska språk, ryska och tyska har ej eftersträvats. Många moment har i de skilda häftena behandlats olika utförligt. Erfarenheten av vad som är lättare eller svårare att komma till rätta med i inlärningsarbetet har varit vägledande för utförligheten. Även de förslag till preciseringar av det grammatiska stoffet som ges i de olika supplementen har getts olika utformning, allt efter vad som under arbetets gång ansågs mest tjänligt som hjälp vid planeringen. Där så har varit möjligt ansluter framställningen till motsvarande i planeringssupplementen för de tvååriga linjerna (Lgy 70 III, Språkämnerna).

Innehåll

Allmänna synpunkter 6

Hjälpmedel 6

Studieteknik 10

Exempel på lexikonträning 10

Planering 12

Läsårsplanering 12
Periodplanering 12
Lektionsplanering 12

Individualisering 13

Ryska i klassrummet 14

Inledningsfraser 14
Läxan och dess omfattning 15
Läsning av text 15
Översättning 16
Skrivning 16
AV-hjälpmedel 16
Samtal om texten 16
Avslutningsfraser 16

Textbehandling 17

Exempel på behandling av text i åk 1 17
Disponering av två lektioner kring texten 17
Lärarens presentation av texten 18
Exempel på intensiv behandling av skönlitterär text i åk 3 22
Disponering av 3 lektioner kring texten 23
Exempel på extensiv behandling av tillrättalagd sakprosatext i åk 3 26
Disponering av arbetet 26

Hör- och talövningar 27

Hörövningar 27
Talövningar 28
Bundna talövningar 28
Friare talövningar 29
Exempel på talövningar 30
Åk 1 30
Åk 3 33

Skrivövningar 36

Avskrivning 36
Diktamensskrivning 36
Kompletteringsövningar 36
Strukturövningar 36
Översättningsövningar 36
Ställande av frågor 36
Frågor och uppgifter i anslutning till extensivläst text 37
Förvandling av sammanhängande text 37
Resumé 37
Brev, vykort och meddelanden 37

Grammatik 38

Förteckning över grammatiskt stoff 38
Substantiv 38
Adjektiv 39
Räkneord 40
Pronomen 40
Verb 40
Adverb 41
Prepositioner 41
Konjunktioner 41
Ordbildning 41
Ordföljd 42
Presentation och inövning av nominativ pluralis av typen инженеры, геологи 42
Ryskans aspekter 43
Behandling. Förslag 1 44
Behandling. Förslag 2 48

Realia och kulturkännedom 51

Självständiga arbetsformer 54

Långläxa 54
Specialarbete 54

Bedömning 56

Provtyper 56

Allmänna synpunkter

Motivation, aktivitet, konkretion, individualisering och samarbete är grundläggande begrepp för språkundervisningen. Det är självklart angeläget att läraren i ryska är väl orienterad om principerna för språkundervisningen såväl i andra C-språk i gymnasieskolan som på högstadiet. Det senare är viktigt från synpunkten att kontinuitet bör eftersträvas mellan de båda skolformerna.

En lämplig orientering ger läroplanerna med deras supplement i de olika moderna språken. De metodiska principer som presenteras i dessa supplement är en god utgångspunkt för den metodiska uppläggningsen även i ryska.

För att få ytterligare information om hur man sökt omsätta intentionerna i läroplanerna och supplementen bör läraren i ryska även skaffa sig förtrogenhet med text- och övningsböcker som används i andra C-språk och på högstadiet.

Som nämns i inledningen föreligger emellertid från inlärningssynpunkt stora skillnader mellan skol-språken. För ryskans del kan följande speciellt framhållas.

I ryska möter eleven ett nytt alfabet. Från början av åk 1 till slutet av åk 3 är detta en försvårande faktor vid såväl läs- som skrivträningen. Kasussystemet är mera komplicerat i ryska än i franska, spanska eller tyska och måste tränas intensivt under hela studietiden. De ryska verben erbjuder eleverna särskilt stora svårigheter. Det är sålunda oralistiskt att räkna med att eleven skall kunna aktivt behärska mer än det allra elementäraste av aspektläran. Participle och gerundier torde få behandlas med lätt hand. Först i åk 3 kommer de i allmänhet in som passivt grammatiskt stoff.

Det är självklart att metodiken måste anpassas efter de strukturella skillnaderna mellan målspråket och modersmålet. I de rekommendationer som ges i detta planeringssupplement har hänsyn tagits till att ryskan redan därigenom att den är ett slaviskt språk erbjuder svenska elever speciella svårigheter, som inte alls eller åtminstone inte i samma grad uppträder i de germaniska eller romanska språken.

Hjälpmedel

Ett villkor för att eleverna skall få en allsidig och efter deras enskilda förutsättningar anpassad språkövning är att en omfattande och varierande uppsättning läromedel finns att tillgå. Nedan ges några exempel på de vanligaste läromedlens användningsområde.

a) Böcker, tidningar, tidskrifter, häften, broschyrer, textblad.*

Vid inköp och komplettering av ovanstående material bör man sträva efter

att tillgodose elevernas olika intressen.

Texterna kan exempelvis behandla musik, sport, en enskild kulturpersonlighet, information om svenskt näringsliv på ryska eller utgöras av en maskinbeskrivning.

att ge en så fullständig bild som möjligt av Sovjetunionen. Texterna bör återspegla sovjetiskt vardagsliv. De kan ge prov på klassisk och samtida litteratur, på sovjetiska läroböcker i geografi och historia och på politiska artiklar.

att få en uppsättning svårighetsgraderade texter.

Texterna kan till exempel vara utdrag ur svenska eller utländska läroböcker, ur antologier för skolbruk, ur tidningar och tidskrifter.

Texterna bör — vare sig de behandlas intensivt, extensivt eller som källa till information — vara språkligt enkla samt försedda med lämpliga arbetsuppgifter. I stor utsträckning kommer specialskrivna eller adapterade texter i fråga, eftersom glostätheten måste hållas låg. Tidningar, tidskrifter och turistbroschyrer kan användas som underlag för grupparbeten, referat eller korta anföranden.

b) Skrivövningsmaterial

Ofta är de övningar som hör till läroboken inte tillräckliga för en systematisk inlärning av ett visst moment. Läraren kan då komplettera lärobokens material med egna övningar som är avpassade efter undervisningen. För övrigt utnyttjas skolans klassuppsättningar av övningsböcker eller andra läroböcker ur vilka läraren har möjlighet att använda valda delar.

* De ryska texter som används bör i huvudsak vara accentuerade. I enlighet med denna princip har det ryska stoff som eleverna ser tryckt eller skrivet på stencil eller stordia accentuerats i supplementet.

c) Skolradio

Skolradions program utgör ett värdefullt inslag i studiearbetet. Eleverna får höra autentiska rysktalande röster, och de får inblickar i Sovjetunionens liv och kulturella förhållanden.

Programmen är av varierande art: strukturövningar, realiprogram, litterära program, nyhetsprogram, sångprogram m m. Radioprogrammen kan användas såväl för övning med hela klassen som vid arbete gruppvis, t ex i IS, och vid enskilt arbete.

Strukturprogrammen kräver i regel ingen förbehandling. Realiprogrammen och de litterära programmen måste däremot förberedas, för att eleverna skall kunna tillgodogöra sig dem. De programmanuskript som kan erhållas från Sveriges Radio är till stor hjälp för läraren vid behandlingen av programmen. Det är en fördel om skolan har så många texthäften att en klass tillfälligt kan låna hem dem. Preparationen behöver då inte ta alltför stor del av lektionstiden i anspråk.

Före nyhetsprogrammen är det lämpligt att förklara enstaka ord. Dessa program kan betraktas som stimulerande hörövningar. I efterbehandlingen kan eleverna exempelvis få redovisa huvudinnehållet i programmet på svenska.

Underhållningsprogrammen kan sättas in som ett avkopplande moment.

d) Bandspelare, skivspelare, projektorer, kartor

Dessa hjälpmedel är välkända och nödvändiga inslag i undervisningen i ryska liksom i andra språk. För exempel på användningen se avsnittet Textbehandling s 17 ff.

e) Arbetsprojektor

Arbetsprojektorn är ett synnerligen användbart hjälpmedel i språkundervisningen.

Den medför stora tidsvinster, då läraren kan färdigställa stordiora före lektionen. För läraren innebär det en arbetsbesparing, då han kan använda materialet flera gånger. Arbetsprojektorn ger stora möjligheter till åskådlighet. Bilder, teckningar och serier kan lätt överföras till stordia, och man kan givetvis även göra illustrationer själv.

Vid tal- och skrivövningar är det ofta lämpligt att ge eleverna visuellt stöd i form av teckningar eller text. Man kan skriva stimulusmeningarna på ett blad och svaret på ett överlägg. Man kan också skriva fråga och svar under varandra och täcka över svaret med ett papper, som man sedan drar undan för att visa det rätta svaret. Ett annat sätt är t ex att klippa skrivfilmen i remsor, som läggs över, alltefter som övningen framskrider. Efter en skrivövning kan man använda stordian som facit.

Nya ord och uttryck kan visas via arbetsprojektorn vid preparation av text eller skolradioprogram. Man kan också illustrera händelseförloppet i texten med stordiabilder samtidigt som man berättar. Dessa illustrationer kan sedan visas som stöd vid referat av texten.

f) IS-material

I ryska finns praktiskt taget inget för svenska förhållanden producerat material för inlärningsstudio. Det är därför värt att notera att även skolradioprogram, bandinspelningar till läroböcker och annat inspelat material kan användas i IS.

Typer av IS-utrustning

Huvudtyp	Utrustning	Funktioner
Audi-passiv (AP) (med tråd eller magnetslinga, fast eller mobil)	Eleven: hörtelefoner Läraren: vanlig bandspelare	Eleven kan träna sig i att höra och förstå språket. I svenska, matematik m fl ämnen kan eleven få såväl instruktion som information om hur han på egen hand och med hjälp av elevblad lär in vissa väsentliga moment
Audi-aktiv (AA) (med tråd eller magnetslinga, fast eller mobil)	Eleven: hörtelefon/mikrofon jämte förstärkare Läraren: bandspelare med eller utan lärarpanel	Se AP. Dessutom kan eleven här utföra talövningar (lyssna, svara, men inte spela in)
Audi-aktiv komparativ (AAK) Inlärningsstudio av AAK-typ (fast anläggning, varje elev har egen hytt) med 30 elevplatser samt två reservplatser att installeras i en specialinredd lokal om 85 m ²	Eleven: varje elev har en bandspelare, hörtelefon/mikrofon jämte förstärkare Läraren: station	Eleven kan lyssna, svara, spela in och jämföra egen respons med korrekt svar (jämförelse-intalning). Detta är den enda IS-typ som möjliggör samtidig testning av 30 elevers orala produktion
Fristående AAK-bandspelare	Eleven: egen bandspelare, placerad i gruppum eller studieceller i olika delar av skol-lokalen. Om gruppum används (för t ex 5—10 bandspelare) bör dessa parallellkopplas för att underlätta kopiering	I stort sett samma funktioner som vid IS av AAK-typ

IS har följande egenskaper:

- IS ger varje elev tillfälle till rikligare individuell övning i att förstå och tala språket än vad som eleven normalt bjuds.
- IS förmedlar direktkontakt med språket, dvs ger varje elev en mängd korrekta imitationsmodeller (infödda röster).
- IS ger möjligheter till individualiseringsuppgifter, bl a av stöd- och fördjupningskaraktär.

IS — ett komplement till klassrumsundervisningen

IS är att betrakta som ett komplement till klassrumsundervisningen men kräver att läraren har tillgång till ett för IS framställt ljud-, bild- och textmaterial, dvs individualiserande och självinstruerande IS-program. Vanliga övningstyper i IS är t ex avlyssningsövningar, strukturövningar, utfalsövningar, studietekniska övningar (resuméer, anteckningsövningar), språksituationer. Viktigt är att eleven bjuds olika programtyper och olika aktiviteter. Läraren kan själv framställa material för IS-lektionen genom egna inspelningar i förväg eller direkt via lärarstationens mikrofon, s k ad-hoc-programmering.

Exempel på ad-hoc-programmering:

- Övningar i anslutning till aktuell övningsbok.
 - Frågor på text.
 - Strukturövningar.
 - Vokabulärövningar.

2. Läxpreparation, t ex avlyssning av texten, efter-sägning, ordförklaring, innehållsfrågor, strukturövningar.

3. Aktiverande avlyssningsövningar i anslutning till bandat material (skolradiomaterial, nyhetsmaterial). Eleverna kan eventuellt få frågorna utskrivna på ett särskilt arbetsblad.

4. Diktamen. Läraren sänder ut övningen i sin helhet. Eleverna arbetar sedan i egen takt med övningen.

5. Bildbeskrivning. Läraren ställer frågor och ger mönstersvar.

6. Lucktext. Eleven fyller i en ofullständig text (efter ljudbandet).

Lärarens roll

Man måste skilja på lektioner som innebär att läraren introducerar IS för klassen och lektioner med elever som redan skolats in. Gäller det att introducera IS för en klass kan följande åtgärder vidtas.

I I klassrummet informerar läraren med hjälp av en tecknad modell (i stort format) om 1) apparaturen (elevbandspelaren och mikro/hörtelefonen); 2) central-sändning och biblioteksprincipen; 3) hur eleven skall handskas med apparaturen.

II I IS (första lektionen): övning med apparaturen och något tämligen enkelt språkfärdighetsprogram. Förklara begreppen 3-fas, 4-fas. Ange instruktionsorden på det språk det gäller: lyssna, säg efter, svara etc. Spela sedan upp ett par andra programtyper och förklara dem.

III I IS (första riktiga lektionen): arbete med ett IS-program som passar in i lärogången.

IV Förklara sedan (i klassrummet) i samband med lätt preparation av kommande program i IS vissa väsentliga ting: fördelen med att eleven får individuellt svara många gånger, vikten av att lyssna koncentrerat, vikten av att ständigt försöka bli bättre genom att noggrant lyssna på modellen (som stimulusdel eller korrekt svar), vikten av att noga följa givna instruktioner på bandet. Inte minst de övningar som kan tyckas tjatiga, t ex vissa enkla strukturövningar, behöver få en introduktion. Vikten av att eleven kontaktar lärare, när han inte förstår eller när han är färdig och inte vet vad han skall göra.

För sitt eget arbete i IS bör läraren tänka på att det är viktigt

att studera IS-programmet före användning, att se efter om programmet passar in i lärogången, att ta reda på om programmet behöver uppdelas (detta anges inte alltid i lärarinstruktionen), att ta reda på hur programmet skall förbehandlas (i klassrummet), att avgöra om alla elever eller bara en del av dem skall arbeta med programmet, om vissa elever skall arbeta med endast någon del av programmet samt om vissa elever skall arbeta med ett annat program.

Om varje elev har tillgång till färdiginspelade ljudband, kan en långt gående individualisering genomföras. Klassen arbetar då enligt den s k biblioteksprincipen, dvs varje elev arbetar i sin takt med stoff som passar den egna nivån. Även med centralsändning (läraren sänder under lektionen ut program till samtliga elever) kan en differentiering åstadkommas. De flesta AAK-studior har två masterbandspelare. Läraren kan alltså sända ut två program samtidigt.

Elevens roll

Det är viktigt att eleven på olika sätt aktiveras i IS. T o m inom samma övning (program) bör flera olika aktiviteter förekomma, t ex

1. lyssna och skriftligt svara på: a) rätt—fel-frågor, b) ja—nej-frågor, c) flervalsfrågor (kryssmarkering).
2. lyssna och markera med symboler.
3. lyssna och markera angivna ting på en bild eller i annan grafisk framställning.
4. lyssna och anteckna angivna saker: siffror (tider), antal, stödord.
5. lyssna och skriva ned viss text eller hela texten.
6. lyssna och säga efter: ord, fraser, meningar.
7. lyssna och diskriminera mellan ljud i skriftlig kontroll.
8. lyssna och svara på: a) kortsvarsfrågor, b) längre frågor.
9. lyssna och svara på ett mera kvalificerat sätt, dra slutsatser samt göra egna tolkningar och värderingar.

Elevens arbetsinsats i IS beror i hög grad på om materialet som han möter är stimulerande och aktiverande. Viktigt är att eleven bjuds olika programtyper och olika aktiviteter.

Studieteknik

Det är synnerligen angeläget att läraren hos sina elever lägger grunden till en effektiv studieteknik och goda studievänor, som verkligen underlättar kunskapsinhämtandet.

Från början bör läraren genom en metodiskt väl vald introduktion och noggrann inövning av för eleverna främmande fonem skapa en god grund för fortsatt inlärnin g av ryskans ljudsystem.

Till god studieteknik hör främst att eleven deltar aktivt i lektionen. Läraren bör ge konkreta studietekniska anvisningar, såsom att eleverna bör kontinuerligt under studiegången föra anteckningar i särskild anteckningsbok för ryskan. Dessa anteckningar införes under av läraren angivna rubriker, t ex substantiv, verb, pronomen, fraseologi, realia; dock bör samma system tillämpas som i den grammatik som används i klassen i fråga. Eleverna bör lägga ned omsorg på utformningen av de ryska skrivtecknen, och läraren bör kontrollera deras anteckningar tid efter annan.

För att bygga upp en god lästeknik kan läraren t ex vid läxpreparationerna systematiskt ställa sådana frågor som inriktar elevernas uppmärksamhet på det väsentliga i texten. Vid senare preparationer uppmanas eleverna att stryka under nyckelorden samt att sedan själva formulera frågor. Det kan också vara lämpligt att eleverna får träna sig att utifrån en serie av frågor eller stödord återberätta texten. Slutligen kan man låta eleverna skriva korta resuméer.

Genom att eleverna är väl medvetna om studiernas uppläggning och målsättning — se avsnittet Planering s 12 — skapas också bättre förutsättningar för inlärnin g. God studieteknik kan läraren också förmedla till sina elever genom en övertänkt och fast lektionsdisposition. Även om han strävar efter omväxling i lektionsgången, bör därför fasta lektionsrutiner tillämpas i stor utsträckning.

Då eleverna börjar gymnasieskolan, har de ofta rätt skiftande vana att organisera sitt hemarbete. Det är därför naturligt att de får handledning i studieteknik och rätt länge får arbeta med dagläxor. De bör också lära sig att disponera sin tid vid läxläsningen så att ingen sida av inlärnin g försummas.

Läraren bör vid lämpliga tillfällen noga gå igenom med eleverna hur hemarbetet i ryska skall utföras. Inte minst viktigt är att läraren tydligt preciserar hemuppgiften; vaga rekommendationer av typen "så kan ni titta på det också..." är inte tillräckliga.

Läxan skall i princip vara genomgången under lektionen, varför hemarbetet i första hand blir repetition av det som förekommit i undervisningen. Eleven bör ha klart för sig att regelbunden högläsning av hemläxans textavsnitt underlättar inlärnin g av de obekanta ord- och ljudkombinationerna i ryskan samt att avskrivning av texten ger stöd för minnet, samtidigt som färdigheten att forma och läsa de ryska skrivtecknen övas. Systematisk glosskrivning är en beprövad och effektiv inlärnin gsmetod.

Även om inövandet av skriftliga färdigheter inte är det primära studiemålet i ryska, måste varje medel som underlättar inlärnin g nyttjas och prövas: en kombination av visuell, auditiv och motorisk minnes träning leder snabbast till målet.

En inlärnin gpsykologisk faktor som eleverna bör bekanta sig med är "fördelad inlärnin g". Om hemuppgiften sträcker sig över flera dagar, blir inlärnin gresultatet bättre om eleverna läser korta stunder dagligen än om de läser koncentrerat kvällen före redovisningen. Då man tillämpar långläxor, kan läraren delvis styra arbetsdispositionen genom att exempelvis fråga ut eleverna med uppslagna böcker vid en mellankommande lektion.

Det är viktigt att eleverna får god hjälp med att bygga upp och konsolidera sitt ordförråd. Läraren bör för eleverna klargöra skillnaden mellan sådana ord och uttryck som hör hemma i det tal och den skrift som de skall kunna producera själva och sådana som tillhör den passiva sektorn. Eleverna bör därför vid varje läxpreparation ha exakta besked om vilka ord och uttryck de skall lära in för aktivt bruk och vad denna behärskning innebär. Läraren bör från början vänja eleverna att markera oklara ställen i texten och fråga — både under preparationen och redovisningen. Jämför avsnittet Textbehandling s 17 ff.

Läraren bör vid läxgenomgången — gärna på stordia — systematiskt visa ordstammars samhörighet för att för eleverna väsentligt underlätta inlärnin g av den ryska vokabulären. Frekventa prefix och suffix bör uppmärksammas tidigt i studierna, så att förvärvandet av ett frekvent ordförråd underlättas.

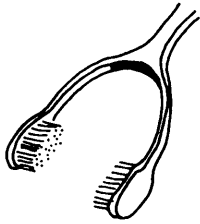
Många elever är främmande för tekniken att arbeta med en alfabetisk ordlista eller med ett lexikon. De måste först och främst lära sig de ryska bokstävernas alfabetiska ordning. Detta sker naturligt redan i början av åk 1.

I åk 2 bör eleverna få bekanta sig med ett rysksvenskt lexikon. Ryska institutionen förutsätts förfoga över sådana.

Exempel på lexikonträning

Eleverna måste först få grepp om de viktigaste förkortningssymbolerna och om orddelningsprinciperna (Vad innebär -, ~, sifferbeteckningarna, interpunktionen?). Detta sker under lärarens ledning gemensamt i klassen.

I en text som läraren låter eleverna självständigt översätta med hjälp av lexikon, förekommer t ex коренные. Ordet skrivs upp på tavlan, och läraren ber eleverna att slå upp det i sina lexikon. Efter en stund har någon eller några av eleverna funnit uppslagsordet корен|иться ipf ha sin rot l. rota sig [i]; Läraren skriver av uppslagsordet på tavlan och förklarar ipf, l., [] och ;.

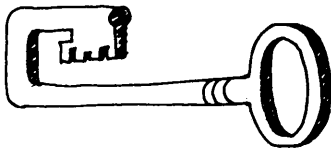
Зубная щетка для тех, у кого только коренные.

"Vilken ordklass är коренные?", frågar läraren. — "Adjektiv." — "Ja, nästa ord under uppslagsordet, корен-ная, är ett adjektiv, men är det troligt att döma av textsammanhanget, att ordet vi letar efter betyder 'fimmelstångshäst'? Nej, leta vidare!" Eleverna finner snart själva коренной зуб 'oxeltand', vilket passar.

Vid ett senare tillfälle får eleverna arbeta med andra bilder och bildtexter ur Krokodil. I grupper om två får de med lexikons hjälp söka sig fram till innehållet. Läraren går runt i klassen och hjälper eleverna till rätta. "Otvättade" texter innehåller ofta grammatiska svårigheter som kräver lärarens hjälp.

Sålunda står under en av bilderna:

ключ для отпирания комнаты ...

Ключ для отпирания комнаты изнутри.

L: Slå upp отпирания.

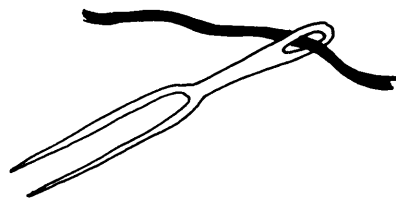
E: Ordet står inte, men vi hittar отпирать/отпереть.

L: Det betyder som ni ser 'öppna'. Vad kan для отпирания betyda?

E: För att öppna.

L: Ja. Ordagrant betyder det 'för öppnande'. Det är ett verbalsubstantiv som bildas med avledningsändelsen -ние.

Under en annan av bilderna står det для двойного шва.

Иголка для двойного шва.

L: Ordet шва hade ni tydligen svårt att hitta. Det beror på att ordet har flyktig vokal. Vad kan det heta i nominativ?

E: шов.

L: Javisst. Vad betyder шов?

E: Söm.

Planering

Läsårsplanering

Planeringen av läsårets studiegång bör lämpligen påbörjas redan vid vårterminens ämneskonferens.

På så sätt kan både elever som ämnar fortsätta sina ryskstudier och avgående elever lämna sina synpunkter på det gångna läsårets arbete och textval. De kan då komma med konkreta förslag till nästa års uppläggning av studierna och till skolans bokinköp.

Vid höstterminens början är det rimligt att anslå delar av flera lektioner för gemensam planering och för studietekniska resonemang. Se s 10. Läraren informerar först eleverna om de olika momenten i språkundervisningen och kommenterar dem med hänvisningar till målen i läroplanens övergripande delar. Han presenterar lärobokens innehåll och uppläggning.

Vid sin genomgång ger läraren förslag till studiernas planering och genomförande. Eleverna uppmanas att ta ställning till den skisserade uppläggningsplaneringen, ställa frågor och komma med egna förslag. Särskilt viktigt är det att läraren klargör för eleverna att de under läsårets gång är välkomna med förslag till förändringar, som de anser kunna bidra till en effektivare inläring. Att skapa en sådan attityd torde vara lika värdefullt som det gemensamma planerandet.

I åk 2 och särskilt i åk 3 måste vid avvägningen mellan olika moment stor hänsyn tas till gruppens sammansättning och intresseinriktning i stort. Redan en enkel enkät inför urvalet av texter har här en funktion att fylla.

Periodplanering

Det är praktiskt att fastställa vissa ramar för hela läsåret. Stoffet sprids sedan över delar av läsåret, förslagsvis perioder om fyra à fem veckor. För varje sådan period blir det naturligt att planera in begränsade prov på stoff som kan överblickas av eleverna. Antalet tillgängliga timmar beräknas ungefärligt med hänsyn till skrivschema, friluftsdagar, studiedagar o d. Reservtid anslås med lämpliga intervaller för oförutsedda lektionsbortfall.

Fördelningen av stoffet måste helt naturligt göras utifrån lärobokens uppläggning. En precisering av den närmaste tidens arbete är värdefull för eleverna, då den hjälper dem att inrikta sig på väsentligheterna i det nya materialet. Vid den nödvändiga sovringen av stoffet kan supplementets listning av grammatikmoment vara till hjälp. Se s 38 ff.

En precisering av närmast föreliggande material kan exempelvis delges eleverna på en stencil med följande innehåll:

...

Vi kan räkna med att under oktober hinna med styckena ...—... i textboken.

Vid provet den ... november kommer du att bli prövad på:

Diktamen

Ordkunskap (frekventa ord och "ordfamiljer")

Strukturer

En översikt av det grammatiska stoffet ges här:

FORMLÄRA

Substantiv: Nominativ, ackusativ och lokativ singularis av mönsterorden ...

Adjektiv: Nominativ singularis

Pronomen: Personliga, demonstrativa och possessiva i nominativ singularis

Verb: Presens av 1:a och 2:a konjugationen. Mönsterverben ... Accentväxling vid vissa verb.

SYNTAX

Inget ord för "är".

Ackusativ och lokativ vid uttryck för riktning och befintlighet.

...

En sådan översikt av stoffet blir också till stöd för en elev som under en tid varit frånvarande från undervisningen.

Understrykas bör att alla planeringsramar får ses som ett stöd. Avgörande för hur nära planeringen kan följas blir alltid utvecklingen av själva arbetet i klassen. En effektiv inläring förutsätter att man ständigt är beredd att gå tillbaka och repetera.

Lektionsplanering

Läraren bör främst fråga sig vilka moment som lämpligen behandlas gemensamt i klassen och vilka arbetsuppgifter eleverna bäst utför som hemläxa.

Kraven på praktisk språkfärdighet medför att övningsmomenten blir mest framträdande, och dessa är mycket tidskrävande. Lektionstiden måste utnyttjas så effektivt som möjligt. Den muntliga träningen kräver i de flesta fall lärarens ledning. Tysta övningar såsom läsning och olika former av skrivövningar bör eleven däremot till stor del kunna utföra i hemmet.

Större delen av lektionstiden bör vanligen ägnas åt genomgång och inövning, under det att förhör och annan redovisning bör ta en mindre del av tiden i anspråk. Se vidare exemplen på lektionsdisponering s 17 f, 23 och 26.

5. Fördjupningsindividualisering

Sedan ett grundläggande moment studerats eller övats av alla eleverna gemensamt, övergår vissa elever till ett fördjupat studium. Ett högfrekvent grammatikmönster kan kompletteras med en svårare variant, en text eller ett avlyssningsprogram med högre svårighetsgrad kan läggas till en lättare, ett textinnehåll specialinriktas.

I detta sammanhang kan påpekas att både intresse- och fördjupningsindividualiseringen ger goda möjligheter att anknyta till realia. Elever kan t ex få i uppdrag att skaffa fram kompletterande biografiska notiser ur svenska eller ryska källor. Om individuella uppgifter av liknande slag regelbundet redovisas för kamraterna,

ges på längre sikt tillfälle till en breddning av realiainslagen som kan vara både stimulerande och värdefull.

På nybörjarstadiet utgörs den allra största delen av stoffet av sådant som alla måste kunna, medan man efter genomgången av nybörjarboken kan ge större spelrum åt den individuella intresseinriktningen. I åk 3 kan en långt driven individualisering under exempelvis en veckotimme ge stort utbyte och bidra till att stimulera elevernas intresse för ämnet. Samtidigt ges en övning i de mer självständiga arbetsformer som eleverna behöver för att uppehålla och eventuellt utöka sina rysk-kunskaper efter gymnasieskolan.

Ryska i klassrummet

I avsnittet Hör- och talövningar (s 27 ff) framhålls vikten av att eleverna redan från början ges tillfälle att höra och tala ryska så mycket som möjligt under lektionerna.

Det är viktigt att läraren redan från början av åk 1 successivt bygger upp ett basförråd av ryska ord och uttryck som har direkt samband med skolsituationen. På så sätt ökas på ett naturligt sätt elevernas möjligheter att utveckla sin förståelse av talad ryska. Givetvis bör eleverna också stimuleras att själva använda dessa ord och uttryck i frågor och svar.

Här ges en sammanställning av sådana klassrumsfraser på ryska.

Inledningsfraser

Здравствуйте!

Доброе утро!

Добрый день!

Добрый вечер!

Откройте (закройте), пожалуйста, окно. Закройте, пожалуйста, дверь.

Извините, пожалуйста, за опоздание.

L:

Какое сегодня число?

Посмотрите на календарь!

Какой сегодня день?

Сегодня все в классе?

Кого сегодня нет в классе (на уроке)?

Кто сегодня отсутствует?

Почему его нет?

Что с ним?

Он нездоров (болен, заболел)?

Он всё ещё болен (нездоров, болеет)?

Вы уже выздоровели (поправились)?

Как вы себя сейчас чувствуете?

E:

Я не знаю.

Сегодня первое декабря.

Пятница.

Да, сегодня все в классе.

Да, все.

Нет, не все.

Сегодня нет Тумаса, Анны и Карин.

Тумас, Анна и Карин.

Он заболел.

Он болен.

Наверное, он заболел.

Да.

Да, наверное.

Мы не знаем.

Да, спасибо.

Да, спасибо, я уже здоров.

Спасибо, хорошо.

Läxan och dess omfattning

Все выполнили (сделали, приготовили) домашнее задание? Кто не выполнил домашнее задание? Почему вы не выполнили домашнее задание? Вы были больны? Выполните, пожалуйста, это задание к следующему уроку.

Сначала мы проверим домашнее задание, а потом будем читать новый текст. Давайте проверим домашнее задание.

Сначала давайте проверим упражнения. Ян, читайте первое упражнение. Проверим следующее упражнение. Хорошо. Всё правильно. Молодец.

Запишите домашнее задание. Задание на дом: прочитать текст, выучить новые слова, приготовить ответы на вопросы к тексту.

Домашнее задание к следующему уроку будет такое: прочитайте текст на странице 21 (на двадцать первой странице), сделайте упражнение номер 2 на странице 23; упражнение номер 3 на той же странице сделайте (выполните) устно.

Прочитайте весь текст (первую половину текста, до предложения...; вторую половину текста).

Переведите текст на странице 35.

L:

У вас есть ко мне вопросы?

Вопросы есть?

У кого есть вопросы?

Есть ещё вопросы?

Вам всё понятно?

Что непонятно? Что ещё неясно?

E:

Да. Да, есть. Нет, всё понятно.

Можно мне спросить (задать вопрос)? У меня есть один вопрос (два вопроса, несколько вопросов).

Да, всё.

Нет, не всё.

Мне непонятно, что значит это слово (предложение).

Läsning av text

Сегодня мы будем читать новый текст.

Сегодня мы с вами читаем новый текст. Текст называется „Москва“.

Откройте книги на странице пятнадцать (на пятнадцатой странице).

Начинаем читать. Сначала прочитаю текст я, а потом будете читать вы. Слушайте внимательно.

Какие слова в этом тексте вам незнакомы?

Что означает это слово? Какие ещё значения оно имеет? Кто назовёт синоним (антоним) к этому слову?

Найдите это слово в словаре. Посмотрите в словаре, что значит это слово.

А теперь будете читать вы. Бу, начинайте, пожалуйста. Прочитайте сначала заголовок. Пётр, читайте, пожалуйста, дальше. Анита, продолжайте, пожалуйста. А теперь будет читать Андрей. Дальше пусть читает Мария.

Читайте громче (медленно). Прочитайте ещё раз это слово (это предложение, эту фразу).

Здесь у вас не совсем правильная интонация. Послушайте, как правильно. А теперь повторите. Ещё раз, пожалуйста. Теперь хорошо (правильно). Вы неправильно произносите слово „хорошо“. Повторяйте за мной. Теперь лучше.

Прочитайте следующее предложение (первую строчку, вторую часть текста, следующий абзац, последний абзац до конца). Прочитайте ещё раз.

Хорошо. Правильно. Давайте прочитаем это вместе.

Продолжайте. Дальше, пожалуйста. Хватит. Достаточно. Спасибо. Читайте (повторяйте) за мной. Читайте вместе со мной. Повторяйте хором. Повторите хором (все вместе) это слово (это предложение, всё предложение, всю фразу).

А теперь будем читать по ролям. Леннарт будет врач, а Пётр — больной. Вы (будете) официант, а вы — посетитель.

Översättning

Теперь будем переводить (давайте переведём) этот текст. Анна, переведите первое предложение. Анна правильно перевела? Как ещё можно перевести это предложение? Как лучше перевести эту фразу? Вы неправильно переводите (перевели) это слово. Вы не помните (забыли), что оно значит? А кто помнит?

Кто помнит, что значит слово „движение“? Переведите предложение ещё раз. Теперь правильно. Кто может перевести следующее предложение?

В каком падеже стоит это слово? В четвёртом ... (винительном ...) падеже. Какое это время? Прошедшее (настоящее, будущее).

Новые (незнакомые) слова посмотрите в словаре. Прочитайте (переведите) этот текст с помощью словаря.

Skrivning

Сегодня вы будете писать (напишете) контрольную работу (сочинение, диктант).

А теперь выполните (сделайте) письменно упражнение. Откройте учебник на странице сорок (на сороковой странице). Упражнение номер четыре.

Ян и Анита, идите, пожалуйста, к доске. Теперь к доске пойдут Александр и Мария. Я буду диктовать предложения, а вы пишете их. Слушайте внимательно.

Молодец, правильно. Всё правильно. Это слово вы написали неправильно. В этом слове (предложении) вы сделали ошибку (две ошибки, несколько ошибок). Это слово пишется не так (по-другому). Это слово пишется через и. Вы пропустили букву в этом слове.

Посмотрите внимательно на доску и скажите, всё ли правильно. Ошибок нет? Кто заметил (нашёл) ошибку? Где в этом слове ошибка? Как пишется это слово? Как надо написать это слово?

Сотрите слово и напишите его правильно. Исправьте ошибку. Поставьте ударение (знаки ударения).

Теперь всё правильно? Есть ещё ошибки? Кто может исправить эту ошибку? Идите к доске и исправьте ошибку. Теперь правильно. Сотрите с доски. Спасибо, садитесь.

А теперь (сейчас) мы напишем диктант. Уберите, пожалуйста, книги. Приготовьте бумагу (тетради, ручки). Вы готовы?

Сначала послушайте весь текст. Послушайте ещё раз первое предложение. Теперь пишите. Я повторю (прочитаю) предложение ещё раз.

AV-hjälpmedel

Сегодня мы с вами посмотрим диапозитивы (диафильм, кинофильм). Включите (выключите), пожалуйста, свет.

Посмотрите, пожалуйста (давайте посмотрим), на экран (на доску, на карту, на картину, на картинку, на рисунок). Вам хорошо видно? Всем хорошо видно? Что (кого) вы видите слева (справа)?

Подойдите к доске (к карте, к экрану). Покажите на карте Москву. Покажите, где находится Москва. Покажите на картинке дом (сад ...).

А теперь послушайте (давайте послушаем) плёнку (пластинку, запись текста на плёнке, новый текст, русскую народную песню, новую советскую песню, популярную советскую песню). Песню исполняет (поёт) Николай Едда. Песня называется „Однозвучно гремит колокольчик“.

Сегодня мы слушаем школьную радиопрограмму. Слушайте внимательно. Вам хорошо слышно? Послушайте ещё раз. Вам понравился этот рассказ (это стихотворение, эта песня)?

А теперь давайте споём эту песню.

Samtal om texten

А теперь я попрошу вас ответить (ответьте мне) на несколько вопросов. Вы поняли мой вопрос? Кто может (хочет) ответить на этот вопрос? Кто ещё?

Правильно. Верно. Хорошо.

Извините, я не расслышал, что вы сказали. Повторите, пожалуйста, ещё раз (погромче). Громче, пожалуйста. Как ещё можно ответить на этот вопрос?

Дайте полные ответы на вопросы. Полный ответ, пожалуйста.

Подумайте. Приготовьте вопросы. Это звучит не совсем по-русски. По-русски лучше спросить (ответить, сказать) так.

Как называется рассказ, который вы читали (прочитали) дома? О чём (о ком) там рассказывается (говорится)? О чём идёт речь в этом рассказе (тексте)?

Кто написал этот рассказ? Попробуйте передать содержание этого рассказа. Перескажите, пожалуйста, коротко (кратко, подробно) содержание этого рассказа.

Какие вопросы можно составить к первой части рассказа? Составьте вопросы к этому отрывку (абзацу). Приготовьте дома вопросы по тексту.

Avslutningsfraser

Ну вот, уже звонок. Урок окончен. Сейчас перерыв. До свидания. До завтра.

Textbehandling

Exempel på behandling av text i åk 1

Läromedel och hjälpmedel: textbok, ljudband, bandspelare, stordia, arbetsprojektor, karta över Sovjetunionen, eventuellt på stordia.

Om texten

Stadium: mitten av åk 1.

Grammatik: introduktion av nominativ pluralis av typen инженеры, геологи.

Sammanfattning och repetition av i-verb.

Vokabulär: relativt många nya ord:

поезд, семь дней, вагон, семья — сѣмьи, Дальний Восток, сосед — соседи, один из них, спит, полка, станция, пока, выходить, чтобы, погулять, пирожок, опять.

Dessutom måste antagligen några redan kända ord reaktiveras:

озеро, море, купить, яблоко — яблоки, пиво.

Text

От Москвѣ до Хабáровска пѣезд идѣт 7 дней. В вагоне — рабочиe и инженерѣы, геологи и студѣнты, колхозники и офицѣры. Онѣ и их сѣмьи ѣдут на работу в Сибѣрь и на Дáльный Восток.

Капитán Смирнóв тóже ѣдет на Дáльный Восток. Егó сосѣди — тракторѣсты. Сейчáс одѣн из них спит, другóй лежѣт на своѣй пólке и читáет газѣту, трѣтий стоѣт в коридóре и кúрит. Капитán сидѣт в купѣ и смóтрит в окнó. Он вѣдит óзеро — большóе, как мóре. „Смотрѣйте, óзеро Байкáл!“ — говорѣт он. Сосѣди тóже смóтрят в окнó.

Потóm онѣ вмѣсте пьют чай и говорѣт о Сибѣри, о своѣй работѣ, о полѣтике, о футбóле... „Стáнция!“ — говорѣт в коридóре. Покá пѣезд стоѣт, все выхóдят на перрón, чтóбы погулѣть, купѣть газѣту, яблoки, пѣво ѣли пирожкѣ. А потóm — опѣть в вагон.

Disponering av två lektioner kring texten

Lektion 1: Introduktion av nominativ pluralis av typen инженеры, геологи. (Se vidare under Presentation och inövning av ... s 42.)

Presentation av texten (se nedan). Bandinspelningen avlyssnas med öppna böcker. Eleverna markerar vad som fortfarande är oklart. Efter uppspelningen översätts dessa avsnitt till svenska. Kommentarer till oregelbundna pluralformer i texten (se vidare s 43). En diskussion på svenska kring realinnehållet i texten. Det kan gälla exempelvis Sibirien, dess geografi och roll i dagens SSSR, Bajkalsjön och miljövårdsproblemen. Denna diskussion kan fortsättas

under lektion 2. Körläsning efter band. Frågor på texten. Bunden talövning på verb efter i-konjugationen (se vidare s 30).

Lektion 2: Läraren samlar kanske först klassens uppmärksamhet genom ett kort moment på ryska text vid kartan. Banduppspelning. Textutfrågning med slutna böcker. Eleverna läser upp texten enskilt, gärna två gånger. Lektionen kan avslutas med något skriftligt moment, förslagsvis en uppföljning av de grammatiska övningarna under den föregående lektionen.

Lärarens presentation av texten

Mål

att rent allmänt förbereda innehållet i den nya texten och väcka elevernas intresse

att förklara svåra ord i texten — inte alla nya ord, däremot även en del redan kända

att ge eleverna träning i hörförståelse

att ge realiainformation: geografi, (den transsibiriska järnvägen.

Arbetsätt

Även om målet främst är ordförklaring och hörförståelse, får eleverna också viss talträning. De aktiveras, får upprepa i kör och svara på frågor. I princip går man från det kända (Moskva) till det okända (Chabarovsk), från det lätta (upprepa i kör) till det svåra (besvara en fråga). Innan eleverna tar ett nytt ord i sin mun, måste de på ett eller annat sätt ha gjorts medvetna om ordets betydelse. Är läraren osäker på om hans förklaring gått hem, översätts ordet. Eleverna måste veta vad de talar om. De bör visa att de förstått det nya ordet genom att själva använda det riktigt.

Det är rimligt att räkna med att ungefär 10 minuter ägnas åt denna textpresentation.

Klassrumsfraser

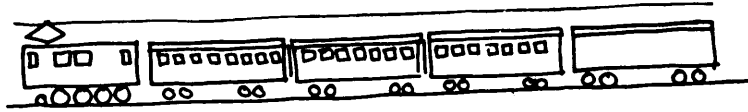
Eleverna är redan vana vid ord som поняли, понятно, понимаете, повторите, смотрите, переведите, покажите.

Karta	L: — Какой это город? (pekar) — Вот другой город. Вы знаете какой это город? — Нет, это не Владивосток. Владивосток там. Это Хабаровск. Повторите: Хабаровск.	E: — Это Москва. — Это Владивосток. — Хабаровск.
Bild 1	— От Москвы до Хабаровска можно ехать на поезде. Вот поезд (pekar). Повторите все: Поезд. — Что это?	— Поезд. — Это поезд.
Karta	— Смотрите! От Москвы до Киева поезд идет один день. Повторите: Один день. Сколько времени поезд идет от Москвы до Киева? — А от Москвы до Хабаровска поезд идет 7 дней. Повторите, пожалуйста: 7 дней. — Сколько времени поезд идет от Москвы до Хабаровска?	— Один день. — Один день. — 7 дней. — 7 дней.
Bild 1	— Хорошо! Смотрите еще раз! Что это? (pekar på tåget) — Да, и это — вагон. Что это?	— Это поезд. — Это вагон.
Bild 2	— Вот вагон. Кто там? Там много или мало людей?	— Там много людей.

	L:	E:
	— Правильно. Там сидят инженеры, геологи, студенты, колхозники ... Теперь, скажите, пожалуйста, вы, кто там сидит.	— Инженеры и офицеры. — Студенты.
	— Да, и еще ...? Кто работает в колхозе?	— Колхозники.
	— Хорошо. Хватит. Их семьи тоже в вагоне?	— Да, семьи тоже в вагоне.
Karta	— И куда они все едут? (visar på Sibirien) Повторите все: Они едут в Сибирь ...	— Они едут в Сибирь ...
	— и на Дальний Восток. (visar) (skriver upp Дáльный Востóк)	— и на Дальний Восток.
	— Вы уже знаете слово „восток“. Как будет по-шведски Дальний Восток? Это очень далеко на Востоке.	— Längst österut.
	— Да. Fjärran östern. Все: Дальний Восток.	— Дальний Восток.
	— Хорошо! Значит, что это? (visar på kartan)	— Это Дальний Восток.
	— Карин, покажите, пожалуйста, куда они все едут. (hjälp till)	(visar på kartan) — Они едут в Сибирь и на Дальний Восток.
Bild 3	— Спасибо. Теперь посмотрите на рисунок № 3. Это капитан Смирнов. Он едет в Хабаровск. Он едет в Сибирь или на Дальний Восток?	— Он едет в Сибирь.
	— Хабаровск тут. Куда он едет?	— Он едет на Дальний Восток.
	— Вот его соседи. Они трактористы. Повторите все: Он тракторист. (pekar på en traktorförare)	— Он тракторист.
	— Это слово понятно? Нет? Кто знает? Переведите на шведский язык, пожалуйста!	— Traktorförare
	— Эти трактористы старые или молодые?	— Они молодые.
	— А что делают трактористы? Вот один из них. (pekar på en traktorförare) Что он делает?	— Он читает газету.
	— Читает. Он сидит или лежит?	— Он лежит.
	— Лежит. А это — полка. Все: полка!	— Полка.

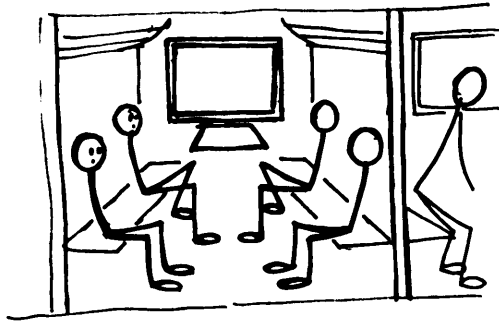
- L:
- Где он лежит?
- Где ...? на ...?
- Хорошо! Все, пожалуйста: Он лежит на полке.
- Правильно. Все: Он лежит на своей полке.
- А что делает другой тракторист?
- Он читает?
- Да, он не читает, он спит. Он лежит и спит.
(*går på tavlan eller visar med gest*)
Повторите все: Он спит.
- А где третий тракторист? В купе или в коридоре?
- Что он делает?
- Капитан тоже стоит в коридоре?
- Где он сидит?
- Да, он в купе, смотрит в окно. Что он видит?
Вот что он видит.
Повторите: Озеро Байкал.
- Байкал — это озеро. А что это — озеро или море?
(*pekar på Svarta havet*)
- Какое это море?
- Озеро Байкал большое или маленькое озеро?
- Да, Озеро Байкал очень большое, большое как море.
Хорошо. Капитан Смирнов говорит: „Смотрите, озеро Байкал!“ И все смотрят на озеро. Что они делают?
- Потом они все сидят и говорят о Сибири, о работе, о футболе, о политике ... Вы поняли?
О чем они говорят?
- E:
- На полка.
- на полке.
- Он лежит на полке.
- Он лежит на своей полке.
- Он тоже лежит.
- Нет, он не читает.
- Он спит.
- Он в коридоре.
- Он курит.
- Нет, он сидит.
- Он сидит в купе.
- Озеро Байкал.
- Это море.
- Это Черное море.
- Большое.
- Они смотрят на озеро Байкал.
- О политике.
- О футболе.
- Bild 4
- Хорошо. А вот сейчас станция.
(*pekar*)
Все: станция.
- Станция.
- Поезд идет или стоит?
- Он стоит.
- Да, поезд стоит, потому что там станция. И пока поезд стоит, все выходят на перрон.
(*skriver upp frasen jämte svensk översättning*)

1

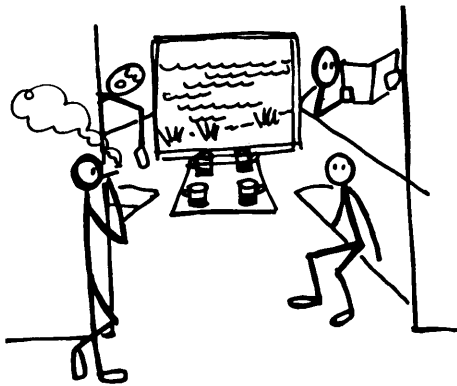
ПОЕЗД
ВАГОН

2

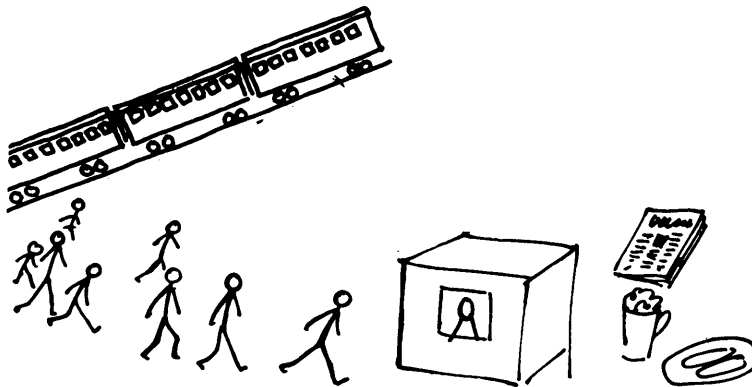
КУПЕ
КОРИДОР

3

РАБОЧИЕ
ИНЖЕНЕРЫ
ГЕОЛОГИ
СТУДЕНТЫ
КОЛХОЗНИКИ
ОФИЦЕРЫ
ИХ СЕМЬИ
МОЛОДЫЕ ТРАКТОРИСТЫ

4

ПИРОЖКИ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

<p>L:</p> <p>Почему они выходят на перрон? Смотрите! Что там в киоске?
(pekär på kiosken och på tidningarna Pravda och Izvestija)</p> <p>— Да, там газеты. Все: Там газеты.</p> <p>— А здесь?</p> <p>— И здесь пирожки — маленькие пироги.
Все, пожалуйста: пирожки.</p> <p>— Кто знает, что это значит?</p> <p>— Теперь вы знаете, что они все выходят на перрон, чтобы купить газеты или ...?
(pekär på ett glas öl)</p> <p>— или ...?</p> <p>— Повторите все: Все выходят ...</p> <p>— ... чтобы купить пирожки.</p>	E: — Там газета. — Там газеты. — Там пиво. — Пирожки. — Piroger. — Пиво. — Пирожки. — Все выходят ... — ... чтобы купить пирожки.

Exempel på intensiv behandling av skönlitterär text i åk 3

Läromedel och hjälpmedel:

text, gloslista, ljudband, karta över Sovjetunionen, diabilder.

Text: ur В. Александров, Ночной вокзал

Om texten

Stadium: vårterminen i åk 3

Texten är relativt ordtät. Däremot innehåller den ganska få grammatiska svårigheter. Utmärkande för texten är det enkla vardagsspråket. Texten ger anledning till realiakommentarer främst av geografisk natur.

Talspråksuttryck:

А вы — далеко? А любят его красивым ... А мальчиков этих .. А ведь как правило .. А опера у вас есть? Но ведь это красиво!

Дальше уж, кажется, некуда. Если уж любят .. Почему же ..

Ого; наверное; понятно; читал (= да); Ну что вы! Да нет

Grammatik:

помолчала, постойте;
заговорил, увидите, покраснела

Ordbildning:

почему-то, куда-то, что-то, как-то, jämför если ... то

Realia:

Ростов-на-Дону, Владивосток, Тихий океан, Грин, Багрицкий, Москва, „Звездный билет“, Ташкент, поезд, трамвай, троллейбус

Mål för arbetet med texten:

Eleven skall träna sin förmåga att uppfatta talad ryska, övas i att framföra en rysk dialogtext samt orienteras om vissa talspråksuttryck i ryskan. Därutöver tillkommer viss repetition av grammatik och realia.

Arbetsätt:

Det är naturligt att man vid behandlingen av texten utgår ifrån det specifika för den. Eftersom texten till största delen utgörs av en ledig dialog, bör man lägga stor vikt vid avlyssning av bandinspelningen och vid lästräning efter bandet. Vissa återkommande exempel på typiska talspråkliga vändningar kommenteras vid genomgången men bör knappast övas.

På grund av glostätheten bör texten översättas till svenska. Ett avsnitt av texten är försett med svensk parallellöversättning. På så sätt underlättas elevernas arbete och man vinner tid.

Det är rimligt att man av eleverna inte kräver aktiv behärskning av alla nya ord i texten. Frågorna på ryska kan koncentreras till den första hälften, som lämpar sig bäst för detta. I övrigt kan elevernas praktiska språkfärdighet lämpligen tränas på fristående material vid sidan av textläsningen.

Disponering av 3 lektioner kring texten

Lektion 1:

Textpresentation. Läraren introducerar ordförråd och innehåll i texten. Bandet spelas upp. Efter 8—10 rader stoppas bandet, och eleverna får berätta på svenska vad de förstått av innehållet. Sedan hela texten avlyssnats, kommenteras de talspråksuttryck som förekommer samt verb med prefix som har betydelsen "börja" respektive "lite grann". Den sista delen av lektionen ägnas åt enskilt arbete med texten.

Lektion 2:

Kort övning på reflexiva verb. Gemensam översättning av texten. Eleverna läser texten — först i kör, därefter enskilt. Frågor på ryska på huvudinnehållet i texten (öppna böcker).

Lektion 3:

Bandet spelas upp. Utfrågning på texten (slutna böcker). Eleverna läser texten i roller. Till slut visar läraren kanske några diabilder i anslutning till texten.

Veckoläxa:

att kunna läsa upp texten med gott uttal och god intonation

att aktivt behärska vissa ord (jfr ordlistan)

att kunna svara på frågor på texten.

В. Александров: Ночной вокзал

Resumé:

Det är slutet av september. Boris väntar på att åka österut, till Vladivostok, med tåg klockan åtta nästa morgon. Han har en hel natt att fördriva på stationen. Hela dagen har han promenerat omkring i ett kyligt Moskva. Väntsalen är full av passagerare som läser, äter, spelar domino och pratar i väntan på tåget. Boris sätter sig på en bänk. En flicka intill skalar en apelsin. Hon råkar spruta apelsinsaft i ögat på Boris. Hon ber om ursäkt och erbjuder honom en näsduk. Boris konstaterar att hon har modern frisyra och stora grå ögon. Kan hon vara från Moskva?

Он заговорил с ней. Сначала о Москвѣ. Москвѣ?
Да, она хорошо знает её, была несколько раз,
жила целое лето у родственников на даче.
Далеко ли едет? Ну как сказать ...

5 По сравнению с Новосибирском, откуда она
едет, не так уж далеко — в Ростов.

— На-Дону?

— Конечно, — она улыбнулась.

— Отличный город. И футбол там любят.

10 — Вы там жили?

— Нет. Мне рассказывали. Учиться едете?

— Почему-то считается, что если человек
куда-то едет, то обязательно учиться.

— Это верно. Видимо, так спрашивать легче.

15 — А вы — далеко?

Он кивнул:

— Владивосток.

— Ого. Дальше уж, кажется, нелегко.

— Почему же ... Дальше океан. Корабли.

20 — Вы любите море? — быстро спросила она.
— Очень.

— Я тоже. Только никогда его не видела.
Из книг, наверно.

25 — Понятно. Грин ... Багрицкий ... „Налейте
моря мне в стакан!“

— Разве это плохо?

— О, нет. Но море — оно злое бывает.
Жестокое. А любят его красивым. Она помол-
чала, посмотрела куда-то поверх голов:

30 — По-моему, если уж любят что-то — любят
целиком. Со всем что есть — плохим и хорошим.

— Не знаю./Вот Москву люблю. А мальчиков

этих — в смокингах с бабочкой — ненавижу.

35 — Но ведь это красиво! Притом среди них
есть неплохие ребята. Вы „Звездный билет“
читали?

— Читал. И не поверил.

— Почему?

40 — Они там все такие умные, тонко-чувст-
вующие ... А ведь, как правило, — балбесы!

— Вы москвич?

— Нет.

— Тогда вы их просто не знаете.

— У нас в Ташкенте своих полно.

45 — В Та-ашкенте?

— Не верите?

— Вы извините. Но как-то трудно предста-
вить, что в Ташкенте есть современные парни.

— По мне не судите.

50 — Ну что вы! — Она опять покраснела. Она
вообще легко краснела — он это сразу заметил.

— Да нет, не смущайтесь. Я, конечно, не
очень современный. Но постойте вечером возле
ОДО — наш Дом офицеров — увидите вполне

35 — московских мальчиков и девочек ...

— А опера у вас есть?

— Представьте себе. И даже трамвай пустили
— лет пятьдесят тому назад. И троллейбус —
лет пятнадцать.

Åhå! Längre bort kan man väl inte komma. — Varför
inte det då? Längre bort är oceanen. Fartyg. — Tycker
ni om havet? frågade hon snabbt. — Mycket. — Jag
också. Det är bara det att jag aldrig har sett det. Jag
känner till det från böcker, förstås. — Jag förstår.
Grin ... Bagritskij ... "Håll själva havet i mitt glas" —
Är det dåligt? — Nej då. Men havet kan bli ont. Grymt.
Och man tycker om när det är vackert. — Hon var
tyst en stund, tittade någonstans bort över huvudena:
Jag tror att om man älskar något, så gör man det helt
och fullt. Med allt som där finns — ont och gott. —
Jag vet inte.

Ordlista

Ordlistan upptar 32 ord. Till den aktiva vokabulären har hänförs 21 ord som markerats med asterisk. Samtliga dessa ord hör till de vanligaste ca 2000 orden i ryskan enligt Šteinfeldt: Russian Word Count och Vogt: Ryskans centrala ordförråd, utom сравнение och жестокий, vilka saknas hos Šteinfeldt.

	*цѣлый, -ая, -ое	hel
	родственник, -а	släkting
5	*сравнение, -ия	jämförelse
	*отличный, -ая, -ое	utmärkt
1	*считáть -ю, -ешь ipf	räkna, anse
	*обязáтельно	förvisso, ovillkorligen
	*вѣрно	sant
	*вѣдимо	synbarligen, tydligen
15	кивáть, -нуть	nicka
	нѣкуда	ingenstades, det finns ingen plats dit
	*корáбль, -лѣ	fartyg, skepp
20	*видáть	se
	*навѣрное	säkert
	наливáть, налѣть, нальѣю, -ьѣшь	hälla i
25	*рáзве	verkligen? kanske
	*злой, -áя, -ѣе	ond, illvillig, elak
	*жестóкий, -ая, -ое	grym, hård
	повѣрх + gen	över
30	целикóм	helt och hållet, fullständigt
	смóкинг, -а	smoking
	бáбочка, -ки	fjäril, "fluga"
35	*ребѣта pl av ребѣнок	"gossar"
	тонко-чувствующий pres part	(fin)känslig
40	балбѣс, -а	tölp
45	*представлѣть, предстáвить	föreställa
	*современный, -ая, -ое	modern
	*пáръ ень, -ня	pojke
	*судѣть ipf	döma
50	*вообщѣ	över huvud taget
	смущáть, -тѣть	förvirra, göra förlägen
	*вполнѣ	helt
55	*пускáть, пустѣть	släppa; sätta igång, börja med

Ord och fraser att tas upp i textpresentationen:

Den inledande resumén berättas på ryska. Москва — целое лето — родственники — дача — Новосибирск — Ростов-на-Дону — Владивосток — Тихий океан — ненавижу мальчиков в смокингах с бабочкой — ребята — в Ташкенте есть современные парни

Frågor på texten:

В каком городе встретились Борис и девушка?

Борис — москвич? А девушка — москвичка?

Где они встретились в Москве? В театре? В кино?

В ресторане? На вокзале? Почему?

Где живёт Борис? Куда он едет сейчас?

Куда едет девушка? Откуда она едет?

Новосибирск находится далеко от Москвы?

А Ростов-на-Дону? Почему город называется

Ростов-на-Дону?

Что говорит Борис о Ростове? Он жил когда-нибудь

в Ростове? Откуда он знает об этом городе?

О чём говорят Борис и девушка потом? О Москве?
О море? О книгах? О современной молодёжи?

Борис любит море? А девушка? Она видала море?
Почему она любит море? Она знает о море из книг?

Что говорит Борис о море?

Что говорит девушка о любви?

О какой книге говорят Борис и девушка? Вы не знаете, кто написал эту книгу? А вы не знаете, кто такие Грин и Багрицкий, о которых говорит Борис?

Борис любит Москву? Что ему не нравится в Москве?
О каком городе они начинают говорить? В Ташкенте есть такие же юноши и девушки, как в Москве?

Девушка хорошо знает Ташкент? Как она представляет себе этот город? Какой вопрос она задаёт Борису о Ташкенте? Что отвечает Борис?

Exempel på extensiv behandling av tillrättalagd sakprosatext i åk 3

Läromedel och hjälpmedel:

Text, karta över Sovjetunionen, stencilerade frågor, lexikon.

Om texten:

Stadium: åk 3.

Texten är en ganska starkt förkortad och adapterad tidningstext. Meningarna är korta och satsbyggnaden okomplicerad. Det bör därför vara möjligt för eleverna att tämligen snabbt ta sig igenom texten med hjälp av stencilerade frågor och lexikon.

Mål för arbetet med texten:

Eleven skall träna sin förmåga att hämta information ur en sakprosatext.

Arbetsätt:

Texten kan ingå som extensivtext i en veckoläxa t ex enligt följande modell. Det är ofta en fördel om extensivstudiet bedrivs på en annan text än intensivtexten. Nedanstående förslag till disposition gäller givetvis endast extensivtexten. Det förutsätts att man samtidigt bedriver intensivt textstudium och praktisk språkträning på annat material.

Disponering av arbetet

Lektion 1: Frågor på texten delas ut till eleverna. Eleverna läser igenom frågorna och börjar arbeta enskilt med texten i skolan. (Större delen av lektionen ägnas åt intensiv behandling av annan text.)

Lektion 2: (Intensiv textbehandling. Praktisk språkträning).

Lektion 3: Eleverna redovisar muntligt svaren på frågorna. Kort realia kommentar: Togliatti, Kujbyševskoe more, Volžskaja GES, Žigulibergen. (Redovisning av den intensivt behandlade texten).

Frågor till texten:

Hur lång respektive bred är bilen Žiguli?

Hur mycket bensin drar den per mil?

I vilken stad tillverkas Žiguli?

Vad är VAZ förkortning för?

Vilken produktionskapacitet hade fabriken under sitt första år?

Hur många bilar kommer fabriken att leverera per dygn, när den byggts ut?

Varför heter bilen Žiguli?

Är Žiguli en alltigenom sovjetisk produkt?

„ЖИГУЛИ“, новый советский автомобиль с берегов Волги

Вот его основные данные:

длина — 4030 миллиметров, ширина — 1620 миллиметров, высота — 1420 миллиметров; вмещает 4—5 человек плюс 50 килограммов груза; расходует на сто километров пути 8—9 литров бензина и развивает скорость 140 километров в час.

Город Тольятти находится на Волге. Он расположен на берегу Куйбышевского моря.

10 Это море — искусственное. Оно образовалось после строительства крупнейшей в Европе Волжской ГЭС.

Город Тольятти очень молод. Ему всего 4 года.

15 Сейчас этот город широко известен и в Советском Союзе, и за рубежом как место крупнейшей стройки восьмой пятилетки — Волжского автомобильного завода (ВАЗ).

Сначала, в 1970 году, Волжский автозавод

20 выпускал 100 автомашин в сутки. Сейчас он выпускает ежедневно уже 500 автомобилей. А когда завод будет полностью готов, он станет выпускать в сутки 2100 автомобилей — 660000 в год. Каждые 25 секунд с его конвейеров будет сходить легковая автомашинка.

25 Автомобиль Волжского автозавода получил название „Жигули“. Так называются известные горы на Волге.

„Жигули“ — это результат сотрудничества советских и итальянских автомобилестроителей.

30 Завод строился при техническом содействии итальянской автомобильной фирмы „Фиат“.

Конструкторы „Жигулей“ практически

35 использовали всё лучшее, что есть в советском и зарубежном автомобилестроении. В машине 4090 узлов и деталей. Многие из них созданы или усовершенствованы специально для новой машины и отличают „Жигули“ от его прародителя „Фиат-124“.

Hör- och talövningar

Med den målsättning som språkundervisningen i dag har är det nödvändigt att eleverna ges rikliga tillfällen att under lektionstid höra och tala det främmande språket. För att hör- och talövningarna skall bli effektiva måste de organiseras i en fast studiegång.

Hörövningar

Det är viktigt att man redan från början systematiskt övar eleverna att uppfatta talad ryska och vänjer dem vid språkmelodin. Man bör därför bygga upp ett ordförråd som omfattar de oftast förekommande klassrumsfraserna för att på ett så tidigt stadium som möjligt kunna övergå till ryska som undervisningsspråk i de flesta situationer (se s 14 ff). Man får acceptera att det ibland blir nödvändigt att införa ett eller annat för eleverna okänt ord hellre än att helt övergå till svenska varje gång elevernas ordförråd är otillräckligt.

Även om läraren har ett gott uttal, är det väsentligt att eleverna regelbundet får höra autentiska ryska röster. Dels måste de vänja sig att höra olika röster, dels måste de övas att uppfatta "högtalarryska", eftersom för de flesta elever den dominerande delen av den talade ryska de möter utanför skolan kommer just via högtalare.

Bandspelaren måste självklart vara ett flitigt använt hjälpmedel vid en systematisk träning av hörförståelsen. I första hand bör givetvis de band som hör till läroboken användas. Ljudband till andra läromedel kan användas vid extensiva avlyssningsövningar på okänd text.

Goda tillfällen att träna hörförståelsen ges också i skoloradioprogrammen, även om detta många gånger inte är huvudsyftet med dem. Både givande från realiasynpunkt och stimulerande för elevintresset är det åtminstone vid några enstaka tillfällen låta eleverna få höra prov på inspelningar som inte speciellt vänder sig till ryskstuderande. Material till sådana inspelningar kan man hämta från grammofonskivor, främst då sovjetiska inspelningar.

Ljudtidskrifterna Krugozor och Kolobok samt den sovjetiska radions sändningar kan också utnyttjas till sådana övningar. Det innebär givetvis ett avsevärt merarbete för läraren att skaffa sådana inspelningar. Det är dock stimulerande för eleverna att emellanåt få höra autentiska och aktuella inspelningar.

En grundläggande hörträning sker genom regelbunden användning av lärobokens band vid preparation, förhör och repetition av läxan. Man kan använda banden till följande ändamål:

avlyssning vid preparation av läxan

körläsning eller enskild läsning efter bandet med öppna eller slutna böcker

kontroll av hörförståelsen vid läxförhör

avlyssning som minnesstöd före textutfrågning eller talövningar
diktamen.

Uppläggningsen av hörövningarna kan varieras på flera sätt. Det finns olika sätt att kontrollera hörförståelsen. Stöd kan ges på stordia eller på stencil: påståenden om texten, vilka eleverna markerar som "rätt" eller "fel"

lucktexter

flervalfrågor

enkla innehållsfrågor av samma typ som eleverna är vana vid från läxförhör

enkla referat.

Om man har tillgång till IS är det mycket lämpligt att utnyttja denna vid hörövningar. Eleverna har där möjlighet att upprepade gånger lyssna till just de avsnitt som kan vara svåra att uppfatta. Här erbjuds en naturlig möjlighet till individualisering.

Talövningar

Man skiljer mellan bundna och fria talövningar. Efter som dessa skiljer sig till mål och metod, är det viktigt att läraren i undervisningen strävar efter att hålla isär dem, i synnerhet när det gäller nytt stoff. Mellan dessa former finns halvfria övningsformer. De olika typerna bör förekomma jämsides, så att eleverna så snart som möjligt får tillfälle att i friare tal använda det stoff som de övat in i bunden talövning.

Inläringen går från det bundna mot det friare, och läraren bör ständigt eftersträva att utnyttja de övade strukturerna i sitt tal och ge eleverna tillfälle att använda dem.

Vid alla typer av talövningar är det oftast en fördel om eleverna har stöd i bild eller text på stordia.

Bundna talövningar

De bundna talövningarna är ett grundläggande moment i språkfärdighetsträningen. I första hand är de ett medel att öva in och befästa språkliga strukturer samt att bygga upp elevernas aktiva ordförråd. En grundregel är att nya strukturer övas med kända ord och nya ord med kända strukturer. De bundna övningarna utnyttjas därtill vid uttals- och intonationsträning.

Vid alla bundna talövningar bör språklig korrekthet eftersträvas. Körefersägning är ett viktigt moment, särskilt i det inledande skedet av en bunden talövning. Den bör även sättas in för att slå fast det rätta svaret, när någon elev sagt fel. Körefersägning kan användas på alla stadier. Den kan bedrivas med hela klassen eller med grupper av elever. Den bör alltid bedrivas energiskt och i naturligt tempo.

Det är önskvärt att eleverna orienteras om övnings- typen och om dess syfte. Det är viktigt att de har klart för sig vad som övas. Ett angeläget krav är att själva övningarna görs så intressanta och realistiska som det över huvud taget är möjligt. En övning i dialogform, där varje fråga—svar utgör en del av en tänkbar dialog, är att föredraga. Det är vidare en fördel om hela övningen i sig har ett visst sammanhang — antingen så

att den har en sammanhängande handling eller så att exemplen är hämtade ur en för eleverna aktuell text och rör sig om från texten kända personer eller förhållanden.

För att de bundna talövningarna skall få avsedd effekt bör de bedrivas intensivt i korta pass. De styrs i allmänhet av läraren eller av lärarrösten i IS. Ibland är det nödvändigt att läraren själv genom en introduktion skapar en situation eller ett händelseförlopp som kan bilda underlag för övningen.

När eleverna genom mönsterexempel och kör- träning nått tillräcklig säkerhet, bör de även få tillfälle att öva med varandra parvis och i grupp. Dessa övningar innebär för det mesta att eleverna två och två halvhögt aktiverar stoffet. Ibland är det lämpligt att en elev frågar, en annan svarar och en tredje kontrollerar i facit. Läraren går runt i klassen och hjälper till. Metoden har många fördelar. Den ger läraren en möjlighet att aktivera alla elever samtidigt och hjälper den enskilde eleven att uppleva språket i ett mer meningsfullt sammanhang.

Färdighetsträning i form av bundna talövningar bör bedrivas genom hela gymnasieskolan. Läraren bör systematiskt öva frekvent språkligt stoff, så att eleven vid slutet av studiegången har en aktiv behärskning av de verkligt centrala ord och strukturer som tillsammans konstituerar ett normalt vardagsspråk.

Här följer exempel på några olika typer av enspråkiga övningar lämpade för intensiv träning.

Repetition

Это большой дом?

Да, это большой дом.

Это большой город?

Да, это большой город.

Это большой стол?

Да, это большой стол.

Это большая лампа?

Да, это большая лампа.

Это большая книга?

Да, это большая книга.

etc

Substitution

Иван живёт в Москве. А Пётр? (Киев)

Он живёт в Киеве.

Пётр живёт в Киеве. А Юра? (Рига)

Он живёт в Риге.

Юра живёт в Риге. А Николай? (Минск)

Он живёт в Минске.

Николай живёт в Минске. А Саша? (Москва)

Он живёт в Москве.

Саша живёт в Москве. А Сергей? (Ленинград)

Он живёт в Ленинграде.

etc

Transformation

Это стол. А это?

Это столы.

Это лампа. А это?

Это лампы.

etc

Он сказал сыну: Открой дверь! Что он хотел?

Он хотел, чтобы сын открыл дверь.

Он сказал девушке: Говори по-русски! Что он хотел?

Он хотел, чтобы девушка говорила по-русски.

etc

Куда она поедет летом? Вы не знаете?

Нет. Я не знаю, куда она поедет летом.

Где была вчера Анна? Вы не знаете?

Нет. Я не знаю, где она была.

etc

Styrd dialog

Он всё знает.

Что вы! Он ничего не знает!

Он часто пишет домой.

Что вы! Он никогда не пишет домой!

etc

Alltför mekaniska övningar av denna typ bör undvikas. Ett steg på vägen mot större naturlighet kan vara att försöka utforma övningarna som serier av frågor och svar.

En annan möjlighet erbjuder dialogavsnitten i textböckerna. Läraren kan t ex presentera ett sådant avsnitt i indirekt tal och låta eleverna transformera detta till direkt tal. Man får en dialog, som sedan kan övas av eleverna två och två.

Mikrodialog

Sedan flera strukturer övats, kan det vara lämpligt att sammanställa dem till bundna s k mikrodialoger. Man ger en modell, som eleverna med nya stimuli kan arbeta efter. Sedan arbetssättet klargjorts genom lärardemonstration och körträning, kan eleverna parträna mikrodialogen.

Textnära utfrågning. Lucktexter

En annan typ av bunden talövning ger den textnära utfrågningen. Även denna kan bedrivas i par. Se Textbehandling s 17 ff.

Vid den textnära utfrågningen tränas bl a elevernas ordförråd. Detta kan också med fördel tränas genom lucktexter, varvid eleverna med facit till hands kontrollerar varandras förmåga att muntligt i en följd läsa den aktuella lucktexten och snabbt fylla i luckorna med de lämpliga orden och uttrycken.

Utfrågning av intensivt studerad text kan ofta sägas vara ett mellanting mellan bunden och fri talövning. Stoffet är här givet, medan formuleringarna är fria. Läraren kan formulera frågorna så att eleverna svarar med strukturer som övats i bunden talövning, men medan samma struktur återkommer i en följd exempel i den bundna talövningen, kommer vid denna typ av textutfrågning en mängd olika strukturer att ingå i övningen. Det gäller alltså för eleverna att snabbt reagera på ett adekvat sätt genom att välja rätt struktur.

Friare talövningar

Vid friare talövningar kan man inte ställa samma krav på språklig korrekthet som vid bundna talövningar. Till de friare talövningarna hör de som är knutna till extensivlästa texter.

Frågor på extensivt behandlad text blir självfallet av mer översiktlig art. Det kan gälla att besvara frågor på det huvudsakliga i innehållet eller att göra en sammanfattning av detta. Hit hör också övningar i att besvara mer översiktliga frågor avseende personer, miljöer och tid och övriga sammanhang som är väsentliga för en vidare förståelse av framställningen.

Bilder och bildserier är mycket användbara som

utgångspunkt för en friare talövning, inte minst de bilder som illustrerar en läst eller avlyssnad text. Eleverna kan också få arbeta parvis med att göra en dialog.

Naturliga fria talövningar utgör till sist de samtal kring vardagssituationer i och utanför klassrummet som studiematerialet ger anledning till.

Exempel på talövningar

Övningarna avses tillgodose kraven på:

konkretion

de är knutna till en situation skapad av texten,

systematik

de utgör en övergång från bundna till friare övningar och från känt till nytt stoff,

variation

de ger en provkarta på olika typer av övningar.

Övningarna består till stor del av frågor och svar och ger samtidigt goda tillfällen till intonationsträning.

L: Анна говорит по-русски?

L: Анна и Ларс говорят по-русски?

L: Я говорю по-русски. А вы, Анна?

3. Transformation: Fråga—svar

L: Вы говорите по-русски, Анна и Ларс?

L: Я говорю по-русски?

L: Кто ещё говорит по-русски?

4. Verbkedja: Fråga + uppmaning — fråga — svar.

L: Ларс говорит по-русски? Анна, спросите его!

Övning på aktuella verb

курить, сидеть, стоять, лежать, видеть (5—11)

5. Frågeserie: Fråga — svar — fråga — svar.

Läraren skriver på tavlan: „Мы не ку́рим“.

L: Вы курите?

L: А Ларс?

6. Frågan innehåller två svarsalternativ — eleven väljer det ena. Läraren illustrerar med hjälp av föremål, stordia eller flanellograf.

L: Инженер курит трубку или папиросы?

L: Какой табак курит рабочий — русский или английский?

L: Офицер курит много или мало?

7. I frågan ges fel svarsalternativ.

Läraren arbetar med utgångspunkt i bilder, streckgubbar eller klassrumssituationen.

L: Он сидит?

L: Я сижу?

8. Transformation. Två fraser kombineras och kasus ändras.

Läraren arbetar antingen med hjälp av bildmaterial — då ges stimulus muntligen — eller med hjälp av stordia — då skrivs stimulus och övningen utförs enbart av eleverna.

Avsikten är givetvis inte att så många övningstyper som möjligt skall användas under en enskild lektion.

Exempel på talövningar i åk 1

Textunderlag på s 17.

Övning på verb efter i-konjugationen (1—11)

Reaktivering av känt verb: говорить (1—4)

1. Körläsning av alla presensformerna

2. Repetition. Rätt verbform ges av läraren.

Läraren skriver på tavlan, visar en stordia eller plansch: „Мы все говорим по-русски“.

E: Да, она говорит по-русски.

E: Да, они говорят по-русски.

E: Я тоже говорю по-русски.

E: Да, мы говорим по-русски.

E: Да, вы говорите по-русски.

E: Я тоже говорю по-русски.

E1: Ты говоришь по-русски?

E2: Да, я говорю по-русски.

E: Нет, не курю.

E: Он тоже не курит.

E: Он курит трубку.

...

E: Нет, он лежит.

E: Нет, вы стоите.

L: Вот коридор. Где стоят пассажиры?
L: Вот вагон. Где сидит студентка?
L: Вот полка. Где лежит шапка?
L: Вот станция. Где стоит поезд?
L: Вот касса. Где сидит кассир?
L: Вот стол. Где лежат газеты?

E: Они стоят в коридоре.
E: ...

9. Transformation. Verbets numerus ändras.

Läraren låter eleverna stryka under i texten: „Один из них — другой.“

Läraren arbetar med hjälp av stordia med luckor eller med hjälp av flanellograf.

Где стоят ваши соседи? Один из них стоит у окна, другой у двери.

Где сидят инженеры? в купе, в вагон-ресторане.

Где лежат журналы? на столе на полке.

10. Ordkunskap. Eleven väljer passande verb.

Läraren arbetar med stordia eller bildmaterial.

Поезд на станции.

Офицер на месте № 8.

Билеты в сумке.

Киоск на перроне.

Шапка на голове.

Пирожки на тарелке.

11. Substitution. Substantiv byts ut mot pronomen.

Läraren ritar en tågkupé med stort fönster. Sedan ritar läraren dit det som man kan tänkas se genom fönstret. Eleverna uppmanas komma med förslag på ryska. Övningen förutsätter tidigare bekantskap med konsonantväxling. Läraren eller en elev pekar sedan och rågar.

L: Смотрите! Вы видите самолёт?

L: Смотрите! Вы видите реку?

L: Смотрите! Вы видите озеро?

E: Да, я его вижу.

...

Exempel på andra övningar (12—19)

12. Transformation. Singularis ändras till pluralis. Övningen utgör en uppföljning av grammatikintroduktionen på s 42.

Läraren skriver på tavlan och översätter: Оба — обе. Läraren skriver upp modellen.

a) Klassrumsordförråd

L: Я швед. А Ларс? Он тоже швед, мы оба шведы.

L: Ларс, вы ученик. А Матс?

L: Карл, вы школьник. А Пётр?

L: Анна, вы ученица. А Мари?

E: Он тоже ученик, мы оба ученики.

...

b) Textens ordförråd. Övningen kan utföras med hjälp av bildmaterial.

L: Один из них футболист, а другой кто?

L: Один из них солдат, а другой кто?

L: Один из них геолог, а другой кто?

L: Один из них критик, а другой кто?

E: Они оба футболисты.

...

13. Transformation. Kasus ändras. Verbformen i svaret anpassas till det possessiva pronominet i stimulus.

Läraren uppmanar eleverna stryka under i texten:

„Они́ говорят о рабóте“.

Läraren skriver stimulus på stordia eller skriver enbart modellen på tavlan.

L: Их тема — работа?

L: Его тема — спорт?

L: Её тема — музыка?

L: Наша тема — литература?

L: Ваша тема — дружба?

Som en förberedelse till den friare talövningen 14 uppmanas eleverna att bygga associationskedjor av substantiv enligt en första modellkedja; första ordet i kedjan ges av läraren.

Учительница	учитель	учебник	школа
Трактористка	тракторист	трактор	колхоз
Журналистка	журналист

E: Да, они говорят о работе.

E: Да, он говорит о спорте,

...

14. Fråga — svar elever emellan.

Läraren inleder med att ställa några frågor själv men uppmanar sedan eleverna att fråga varandra.

14 a) L: Кто говорит о школе?

L: Кто говорит о газете?

14 b) L: О чём говорит инженер?

...

E: О школе говорит учитель.

...

...

15. "Bikupa". Alla elever samtalar på en gång.

Läraren placerar eleverna två och två och delar sedan ut en stencil med frågor till den ene av dem. Denne skall då ställa frågorna till sin kamrat.

Как вас зовут?

Куда вы едете?

Ваша семья тоже туда едет?

...

...

16. Tal- och läsövning.

Läraren visar en stordia med färdiga svar och uppmanar eleverna att ställa passande frågor. En elev ställer frågan, en annan får läsa upp svaret.

Вопросы

...

Отвёты

Её сосед солдат.

Он пьёт пиво.

Она в купе.

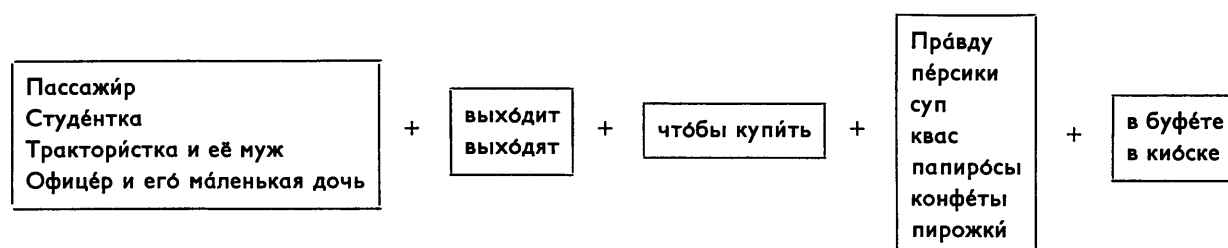
Поезд идёт в Хабаровск.

Они выходят, чтобы купить шоколад.

17. Kombinationsövning.

Läraren inleder med ett realiamoment, visar teckningsfotografier från stationer, berättar om буфет och квас.

Läraren uppmanar eleverna att bilda meningar med hjälp av en stordia eller stencil av följande utseende:

18. Grupparbete.

Läraren uppmanar eleverna att själva hitta på och sedan framföra en dialog i anslutning till den lästa texten eller till föregående övningar.

19. Svårighets- och intresseindividualisering.

Läraren ger en elev uppgiften att ta reda på vilka större städer den transsibiriska järnvägen går igenom och hur långt dessa städer ligger från Moskva. Eleven redogör sedan för detta vid kartan.

Exempel på talövningar i åk 3

Textunderlag på s 24.

Övningar på dativ främst från syntaxsynpunkt (20—23)

20. Transformation. Passiv behärskning av dativ; repetition.

Läraren ger dativformerna i stimulus — eleverna producerar nominativformerna.

L: Он дал билеты кондуктору. Кто их получил?

E: Их получил кондуктор.

L: Она дала багаж молодому человеку. Кто его получил?

E: ...

L: Мой спутник дал своё место старой женщине. Кто его получил?

21. Transformation. Aktiv behärskning av dativ; repetition.

Läraren ger nominativformerna — eleverna använder dativformerna i sina svar.

L: Он должен учиться?

E: Да, ему нужно учиться.

L: Она должна ехать?

...

L: Они должны купить билеты?

L: Молодой человек любит читать?

E: Да, молодому человеку нравится читать.

L: Молодая девушка любит дискутировать?

E: ...

22. Transformation. Aktiv behärskning av dativ och konjunktiv.

Läraren visar en stordia med stimulusmeningar (S). Eleverna läser S och förvandlar sedan de bägge meningarna till en.

S: Она сказала молодому человеку: „Напишите мне письмо“.

E: — Она хотела, чтобы молодой человек написал ей письмо.

S: Он сказал молодой девушке: „Дайте мне, пожалуйста, платочек“.

E: — Он хотел, чтобы молодая девушка дала ему платочек.

23. Mikrodialog.

Läraren visar en stordia där hela texten till den första dialogen är återgiven. Eleverna får sedan komplettera de övriga dialogerna efter det givna mönstret.

— Дайте молодым людям отпуск.

— Вы хотите, чтобы я дал им отпуск?

— Да, надо дать.

— Ладно, дам.

— Покажите мне, пожалуйста, билеты.

— Вы хотите, чтобы я билеты?

— Да, надо ...

— Ладно, ...

— Передайте, пожалуйста, нашей спутнице деньги.

...

Övningar på verb, dels reflexiva, dels med prefixen по-, у-, за- (24—28). Jämför övningarna 1—11.

24. Tempusövning. Förövning till övning 25.

Läraren uppmanar eleverna att i texten stryka under de aktuella verben.

Läraren visar en stordia med luckor. Eleverna uppmanas att sätta in rätt verbform.

учиться

(Прошедшее время) Раньше она
в Новосибирске.

Он математике.

(Настоящее время) Где вы?
Чем вы?

(Будущее время) Ты ещё сколько лет?
Я сдал экзамен, больше не

25. Tempusövning.

a) Läraren skriver på tavlan: Все всё время учатся!
Läraren uppmanar eleverna att ge akt på tempus i frågan för att använda rätt tempus i svaret.

L: Что вы делали вчера вечером?

L: Что Мари будет делать завтра?

L: Что вы делаете?

E: Я учился.

...

b) Tempusövning + dativövning.

Läraren uppmanar eleverna att titta på sitt skolschema; som stöd visar han en stordia med de ryska benämningarna på lämpliga skolämnen.

L: Что вы будете делать сегодня вечером?

L: Что Анна и Ларс делали вчера?

E: Я буду учиться математике.

E: Они учились философии.

26. Aspektövning.

Läraren visar en stordia med luckor och uppmanar eleverna att sätta in rätt aspektform.

одеваться — одеться

(Прошедшее время)
Она быстро и пошла на вокзал.

Офицеры всегда элегантно.

(Настоящее время)
Надо идти! Где ты? — Ты ещё

Москвичи современно.

(Будущее время)
Подожди! Я и пойду с тобой на станцию.

Какая мода! Но скоро все так.

27. Mikrodialog.

Läraren visar modellen på stordia. Kortformen av preteritum participii passivum förutsätts vara kända.

— Он одет?

— Нет он ещё одевается.

— Надеюсь, что он скоро оденется.

— Да, я думаю, он уже почти оделся.

— Они одеты?

— ...

— Ты одета?

— ...

28. Aspektövning. Förövning till eventuella ytterligare övningar.

Läraren åskådliggör verbens funktion genom följande "berättelse" på stordia.

НА ВОКЗАЛЕ

L: Он не видел её. Она не видела его.

E: Они не друг друга.

L: Он увидел её. Она увидела его.

E: Они

L: Он молчал и она молчала.

E: Они оба.

L: Он заговорил с ней. Она заговорила с ним.

E: Они друг с другом.

L: Он покраснел и она покраснела.

E: Они оба.

L: Он замолчал и она замолчала.

E: Они оба.

Exempel på andra övningar (29—32)

29a) Ordkunskap. Förövning.

Läraren visar en stordia med glosor ur texten; eleverna uppmanas säga antonymerna. Högra spalten avtäckts successivt.

молча́ть — говори́ть
ненави́деть — люби́ть
далеко́ — бли́зко
плохо́й — хоро́ший
глу́пый — у́мный
ме́дленный — бы́стрый

b) Läraren visar en stordia, där antonymerna sätts in i ett sammanhang.

Вре́мя на вокза́ле идёт не бы́стро, а

Чего́ нам молча́ть — лу́чше

Вы живёте тут бли́зко? — Нет

30. Mikrodialog. Ordkunskap.

Läraren visar en stordia med en första modell + ett antal stimuli.

— На ста́нцию тут недалеко́.

— Нет, совсе́м бли́зко.

— Да, бли́же, чем я ду́мал.

— Он сде́лал рабо́ту непло́хо.

— ...

31a) Dialoger. Förövning.

Läraren presenterar repliker i indirekt anföring på stordia eller i två serier på stenciler. Eleverna uppmanas att ändra till direkt anföring och samtala med varandra två och två.

Он спра́шивает, кака́я бы́ла её пое́здка.

— Она́ отве́чает, что её пое́здка бы́ла интере́сна.

Он спра́шивает, что она́ хо́чет де́лать.

— Она́ отве́чает, что она́ хо́чет осмо́т্রেть го́род.

31b) Mikrodialog.

Läraren visar en första modell på stordia och ger sedan en rad stimuli. Övningen kan utföras med hjälp av bildmaterial.

— Вот парк!

— Вы бы́ли в э́том па́рке?

— Да, я хоро́шо зна́ю э́тот парк.

— Покажи́те мне его́, пожа́луйста!

— Вот вы́ставка!

— Вы бы́ли на э́той

— Да, я хоро́шо

— Покажи́те

— Вот музе́й!

— ...

32. Dialoger — gruppsamtal — dramatisering.

Läraren visar eleverna turistbroschyrer, tidningsartiklar eller geografiböcker om Tasjkent.

Eleverna uppmanas att göra dialoger under rubriken "Hennes besök hos honom i Tasjkent" och spela upp dem inför klassen.

Skrivövningar

De skriftliga övningarna bör alltid genomföras i anknytning till den muntliga övningen. De bör sålunda bli ett stödjande och befästande led i inövandet av ord, fraser och grammatiska mönster.

Ryskans främmande alfabet framkallar helt naturligt både nyfikenhet och intresse hos de flesta elever. Det är viktigt att ta vara på detta och vänja dem vid goda skrivvanor från början.

Regeln att eleverna bör arbeta med pennan i hand bör äga tillämpning redan under de muntliga momenten. I avsnittet Studieteknik s 10 betonas ytterligare vikten av ordentliga anteckningsrutiner.

En fördel med de skriftliga övningarna är att de relativt väl kan anpassas till elevernas förutsättningar. Differentiering inom klassens ram vållar vanligen mindre problem vid skriftliga övningar än vid muntliga. Individualisering kan även ske så att en mindre grupp elever får exempelvis intensiv uttals- eller konversationssträning under lärarens ledning, medan resten av eleverna är sysselsatta med skrivträning.

Skrivandet bör aldrig få stå tillbaka på grund av tidsbrist. Då själva skrivandet ofta upplevs som ett avkopplande moment, blir det så mycket viktigare att momentet planeras in med omsorg.

Om sålunda de flesta lektioner innehåller ett moment som tränar skrivförmågan, följer naturligt att skrivövningarna måste hållas korta. De får vanligen endast bli ett moment bland flera i en omväxlande lektion. Skriftliga uppgifter kan — efter tillräcklig förberedelse i skolan — med fördel utföras som del av hemuppgiften.

Nedan ges exempel på olika slags skrivövningar av i stort sett stigande svårighetsgrad.

Avskrivning

I och med att alfabetet introduceras, blir avskrivning av ord och fraser ett naturligt moment i såväl lektion som läxa. Även om avskrivandet med ökande ord- och textmängd småningom måste inskränkas, bör momentet inte helt försvinna ur elevernas hemarbete.

Ett motiverande inslag i den tidiga skrivträningen är självklart att låta eleverna transkribera namn, egna och andras.

Noggrannhet vid utformandet av bokstäverna måste vara regel från första början (tex pauseringen vid л, м och я).

Diktamensskrivning

Syftet är att öva eller kontrollera elevernas förmåga att uppfatta hörd text. Till en början byggs diktamen på känd text i korta avsnitt, uppläst av läraren eller via band. Efter hand kan läraren variera vissa former, alltefter vad som just är aktuellt. Singularis kan förvandlas till pluralis, presens till preteritum osv.

Av betydelse är att texten utgör ett innehållsligt helt. Vidare bör uppläsningen alltid ske enligt samma överenskomna system, exempelvis: Stycket läses 1. i sin helhet, 2. i korta avsnitt för skrivning och 3. åter i sin helhet.

Rättning bör ske direkt, gärna via arbetsprojektor. Eleverna kan rätta sina egna skrivningar eller kamraternas.

Kompletteringsövningar

S k ifyllnadsövningar syftar till ett befästande av såväl ord som grammatiskt stoff. I det förra fallet arbetar man med lucktexter, där centrala ord utelämnats. I det senare fallet gäller det att frilägga ett visst grammatiskt moment. Då har eleven att komplettera exempelvis verb- eller adjektivändelser.

En viss sparsamhet med denna typ tillråds, då den ju är föga verklighetstrogen. Den löper alltid viss risk att urarta till en rent mekanisk övning.

Omsorgsfullt utnyttjad har denna övningstyp en given plats i en provsituation, där det gäller att kontrollera inlärningsresultatet på ett visst område.

Kompletteringsövningar kan gärna byggas på känd text ur boken. Det är fördelaktigt om ifyllnadsmeningarna utgör ett sammanhängande helt. Då kan viss uppföljande konversation kring den ifyllda texten balansera även ett mer eller mindre mekaniskt kompletterande av ändelser.

Övningstypen är läträttad. Övningen kan rättas gemensamt i klassen via arbetsprojektor. Den kan också enkelt rättas av eleverna själva med hjälp av facit.

Strukturövningar

Efter att ha övats muntligt kan exempelvis transformationsövningar och styrda dialoger följas upp skriftligt. Här kan — och måste — ske en verklig komprimering av det muntliga stoffet till det mest väsentliga. Även här kan eleverna ofta rätta själva med hjälp av facit på stencil eller på stordia.

Översättningsövningar

Liksom andra skriftliga övningar bör även översättning till det främmande språket tjäna ett befästande syfte. Översättandet bör komplettera och stödja den muntliga inlärningen av väsentligt grammatiskt stoff och frekvent ordförråd. Översättningen kan så på vissa punkter bli den sista länken i inlärningskedjan.

Ställande av frågor

En övningstyp där skriftligt och muntligt kan integreras på ett meningsfullt sätt ingår i repetitionsarbetet med den senast lästa texten. Varje elev får i uppgift att

hemma skriva ned förslagsvis tre frågor på den gamla texten. Vid repetitionen frågar sedan eleverna ut varandra och övertar alltså delvis lärarens roll i detta lektionsmoment.

Denna övningstyp främjar en god studieteknik, då eleverna i sökandet efter frågor inriktas på det väsentliga i texten. Av vikt är vidare att eleverna övas i att fråga, vilket ju ofta blir aktuellt när de skall tillämpa sina språkkunskaper i praktiken.

Rättande av grammatiskt mindre goda formuleringar bör länge ske varsamt. Småningom måste naturligtvis större krav kunna ställas på såväl korrekthet som frågeteknik. Bl a bör eleverna söka passa in sina frågor i en innehållslig följd.

Frågor och uppgifter i anslutning till extensivläst text

Utfrågning på intensivläst text torde även mot slutet av studiegången ske muntligt. Se Textbehandling s 17 ff. Utfrågning på extensivt läst text kan däremot gärna ske i skriftlig form. Frågebatteriets utformning måste noga genomtänkas, så att eleverna i sina svar leds till verkligt frekventa strukturer.

Förvandling av sammanhängande text

Eleverna instrueras att skriva av ett för ändamålet lämpat textavsnitt. De skall därvid förvandla exempelvis numerus vid substantiven, tempus eller person vid verben. Noggrann styrning och tillrättaliggande rekommenderas för att undvika mindre frekventa former.

Av friare art är en övning där eleverna får skriva om en dialog till berättande text eller tvärtom.

Resumé

Denna övningstyp kan insättas längre fram i studiegången. Den kan då avse en resumé av en uppläst text med stödord och fraser givna. Sammanfattning av extensivläst text är en annan möjlighet. Även här torde stödord vara på sin plats.

En övning med god verklighetsanknytning är att låta eleverna ur en hörd text samla vissa konkreta uppgifter, namn, adresser, telefonnummer o d.

Brev, vykort och meddelanden

Förmågan att utforma korta meddelanden är en annan skriftlig färdighet som eleverna kan få praktisk nytta av. Vid dessa övningar är det naturligt att ge styrning i form av ett brev eller annat meddelande med frågor att besvara.

Av betydelse är att eleverna får vissa anvisningar i elementär brevskrivning. Främst avses då datering, hälsnings- och artighetsfraser, alltså sådant som redan delvis kommit in i den muntliga träningen.

Det grammatiska stoff som tas upp till aktiv inövning bör vara sådant som eleverna beräknas ha användning för vid i första hand muntlig produktion. Vid urval av strukturer som skall studeras med sikte på aktiv behärskning bör stor hänsyn tas till dessas frekvens. Tillgängliga frekvensordböcker bör uppmärksammas och — där de ger någorlunda samstämmiga uppgifter — vara vägledande vid koncentrationen på olika grammatiska företeelser. Särskilt bör detta vara fallet i kasus- och aspektfrågor (se nedan).

En grovplanering av läsårets grammatikstoff ger stadga åt undervisningen för både lärare och elever. Nybörjarkursens — och därmed det första läsårets — grammatikkurs är ju given i den bok som används. Här torde dock gälla att beskrivningar ofta måste göras och koncentration ske till ett urval av de företeelser som tas upp i läroboken.

Sedan nybörjarboken med dess precisering i stort av stoffet avslutats, blir en planering av grammatikstudiet i anslutning till textkursen än väsentligare.

Den i andra avsnitt berörda avvägningen mellan aktiv och passiv kunskap måste även i fråga om grammatiken hela tiden ägnas stor uppmärksamhet. Här måste försök till preciseringar göras, särskilt som under studiegången till en början passiva kunskaper småningom kan beräknas bli aktiva.

Ett försök till definiering av begreppen aktiv och

passiv kunskap synes i fråga om grammatiken meningsfullt i första hand för fullständig treårig kurs i ryska.

Med aktiv kunskap avses i det följande att eleven självständigt och någorlunda korrekt i tal och skrift kan använda en viss språklig företeelse.

Med passiv kunskap avses att eleven kan identifiera och korrekt uppfatta betydelsen av en viss språklig företeelse.

Avvägningen mellan aktivt och passivt stoff kan givetvis alltid bli föremål för diskussion. Påpekas bör vidare att även den passiva sidan måste bli föremål för övning.

I det följande ges en förteckning över vissa grammatiska moment. De har listats ordklassvis som aktiv respektive passiv kunskap hos "genomsnittseleven" vid slutet av vårterminen i åk 3. Någon strikt uppdelning av formlära och syntax har icke åsytats. En klar dominans för den förra delen är given. Vidare bör nämnas att delar av det som inom formläran betraktats som traditionellt grammatiskt stoff med fördel torde kunna behandlas som lexikaliska företeelser. Exempel härpå är lokativ på -ý, nominativ pluralis på -á, avvikande adjektivkomparation och undantag vid preteritumbildning.

Av det stoff som redovisas nedan torde gerundium och particip normalt behandlas i åk 3.

Förteckning över grammatiskt stoff

AKTIVT

Hård och mjuk böjning

Typord: стол, рубль, музей, стена, туфля, партия, площадь, слово, здание

Stavning vid blandad böjning

Några frekventa exempel:

окон, девушек, отца

Maskuliner med lokativ på -ý

Några viktiga fall:

берег, год, лес, сад, угол

Maskuliner med nominativ pluralis på -á

Ett fåtal viktiga ord:

вечера, глаза, города, дома, леса, острова, поезда

PASSIVT

Substantiv

Vissa avvikelser

Typord: мать, время

Inskottsvokal och flyktig vokal:

Principer för förekomst

Kasus

Formerna i ett nytt kasus bör presenteras för eleverna i en så lätt funktion som möjligt. Nedanstående listning av kasusfunktioner utgör samtidigt ett förslag till inlärningsgång.

<p>vid ägande efter preposition (se nedan) efter räkneord efter myckenhetsord vid negation vid datum</p>	<p>Genitiv</p>	<p>efter adjektiv i komparativ</p>
<p>som indirekt objekt vid opersonliga uttryck exempelvis мне холодно, мне надо vid uttryck för ålder efter preposition (se nedan)</p>	<p>Dativ</p>	<p>efter verb och adjektiv</p>
<p>som direkt objekt efter preposition (se nedan) — främst i uttryck för riktning och i tidsuttryck vid klockslag och dagar</p>	<p>Ackusativ</p>	
<p>efter preposition (se nedan) som medel (agent)</p>	<p>Instrumentalis</p>	<p>för att ange sättet för en handling efter adjektiv</p>
<p>(быть, стать)</p>	<p>—</p>	<p>som predikatsfyllnad efter verb: (являться, казаться)</p>
<p>efter preposition (se nedan) — främst i uttryck för befintlighet och i tidsuttryck vid klockslag, månader och årtal</p>	<p>Lokativ</p>	
<p>Kasusregler vid ord för levande varelser</p>		
<p>hård och blandad Турорд: старый, молодой большой, хороший</p>	<p>Adjektiv Böjning</p>	<p>mjuk Турорд: дальний</p>
<p>regelbunden, av typen новый — более новый — самый новый</p>	<p>Komparation</p>	<p>medelst ändelser, av typen новее, ближе vissa vanliga kortformer, exempelvis старше — моложе</p>
<p>några frekventa exempel здоров — болен</p>	<p>Kortformer</p>	<p>principerna för kortformers bildande Ryska efternamn, böjning тип: Петров/а, Ленин/а</p>

Räkneord

Grundtal

i första hand i nominativ och genitiv

Ordningstal

i övriga kasus

Kollektiva räkneord

Pronomen

I alla kasus:

Personliga, possessiva, interrogativa och relativa

Främst i nominativ och akkusativ:

Det negerade никто, ничего

De demonstrativa этот, тот

De determinativa весь, сам

(I övriga kasus som passivt stoff)

De obestämda

кто-то, кто-нибудь

что-то, что-нибудь

какой-то, какой-нибудь

Betydelsenyanser hos -то och -нибудь

Det reflexiva себя

Det reciproka друг друга

Verb

Presens

hos verb av typen

работаю, еду, иду, говорю, лежу, учусь

vidare frekventa verb på

-овать, -давать, -знавать, -ставать, -нять

Accent- och konsonantväxling hos mycket vanliga

verb

Preteritum

bildning med -л

några mycket frekventa avvikande fall

мог, нёс, лёг

bildning med annan konsonant än -л

Imperativ

2:a person singularis och pluralis

1:a person singularis och pluralis

Konstruktioner med пусть

Gerundium och particip

huvudsakligen preteritum particip passivum

lång och kort form

Aspekter och tempus

Imperfektiv aspekt i presens

Den dominerande användningen av perfektiv aspekt i preteritum och futurum vid pariga verb

Betydelsenyanser vid imperfektiv aspekt i preteritum och futurum vid pariga verb (användning vid часто, много раз osv)

Rörelseverb

Bestämda

идти

ехать

бежать

лететь

нести

Obestämda

ходить

ездить

бегать

летать

носить

Bestämda

везти

вести

Obestämda

возить

водить

Exempel på funktioner hos bestämda och obestämda rörelseverb:

Bestämda

Betydelsen i preteritum hos imperfektiva och perfektiva former:

Он шёл на почту, когда ...

Он пошёл на почту.

Obestämda

I satser uttryckande bruk eller vana:

Она ходила в школу.

I satser med allmänt innehåll:

Птицы летают.

Vid rörelse tur och retur:

Он ходил в банк.

Konjunktiv i önskesatser och villkorssatser
Tempus i indirekt tal

Adverb

Bildning med -о

I första hand som motsatspar.

Inlärs som glosor, varvid frekvensen får avgöra.

Exempelvis:

более — менее, больше — меньше,

всегда — никогда, много — мало,

можно — нельзя, где — там, как — так,

когда — тогда, куда — туда,

почему — потому что,

вчера — сегодня — завтра,

днём ..., весной ...,

вместе, вдруг, ещё, здесь,

лучше, опять, очень, потом,

почти, сейчас, совсем, теперь,

тоже, только, тут, уже

Andra principer för bildning

Komparation med более och всего

Prepositioner

Inlärs som glosor. Frekvensen får avgöra. Exempelvis:

med genitiv — без, для, до, из, от, после, с, у

med dativ — к, по

med akkusativ — в, за, на, через

med instrumentalis — за, между, над, под, с

med lokativ — в, на, о

возле, вместо, вокруг, мимо,
против, среди, кроме, из-за, около, вдоль

благодаря

про, сквозь

перед

при

Konjunktioner

Inlärs som glosor, varvid frekvensen får avgöra. Exempelvis:

а, где, если, и, или, как, когда, почему, потому
что, то, хотя, чем, что, чтобы

будто, да, зато, однако, пока, пока не, раз,
словно

ли i indirekt fråga

Ordbildning

Högfrekventa prefix och suffix vid verbbildning.

Exempelvis:

по-, при-, вы-, про-, раз-, под-, у-, за-, от-

Högfrekventa suffix vid substantivbildning.

Exempelvis:

-ик, -ость, -ение, -тель, -ка, -ица

Ordföljd

Rak vid frågeord + pronomen som subjekt. Negationens vanliga placering före predikatet

Det är av vikt att ånyo understryka att ovanstående är ett förslag. Det förblir den enskilde lärarens uppgift att ta ställning till ovan föreslagna stoff och fördela det på de olika årskurserna.

Det är här planeringen av det kommande årets grammatikkurs kommer in. Elevernas roll i detta avsnitt torde genomgående bli mindre än i flera andra planeringsfrågor, exempelvis på text- och realiasidan. Så mycket viktigare blir det att läraren på grammatikens erkänt problemrika område lyhört söker sig fram till metodiska grepp som effektivast hjälper de elever han just har framför sig. Elevers förmåga att praktiskt och teoretiskt tillgodogöra sig en regel eller en kommentar kan variera mycket. Lärarens strävan bör vara att utan dogmatiskt fasthållande vid ett enda förklaringsätt se till att varje elev så långt möjligt erhåller den art av språkbeskrivning som han är betjänt av.

Inte så få elever kan exempelvis känna sig hjälpta av en grafisk framställning av kasusystemet. En väg är då att lärare och elever gemensamt på arbetsblad småningom bygger upp några grundläggande böjningsmönster. Strikt begränsning till några få frekventa mönsterord är att tillråda.

Paradigm och verbtemata kan dock endast ses som ett stöd för befästandet av det som inövas.

Inlärnigen av grammatiska företeelser sker i gymnasieskolan liksom i grundskolan genom systematiska bundna muntliga och skriftliga övningar, oftast med utgångspunkt i tal och text. Då det gäller företeelser som ständigt återkommer vid produktion på språket och är väsensskilda från svenskan (exempelvis uttryck för "ha") bör så stor automatisering som möjligt eftersträvas. Riklig övning på det främmande språket är därför nödvändig. Det är viktigt att övningarna är i tid begränsade och frekventa. En ny delövning bör avse endast en företeelse.

Övningen kan ta sin utgångspunkt i ett exempel på ryska. Företeelsen övas och befästs. De regler som bedöms nödvändiga ges. Ibland kan eleverna själva formulera kommentaren. När det gäller kommentarer, slutsatser och regler torde svenskan få användas mer eller mindre genomgående i alla tre årskurserna, främst beroende på den för eleverna avvikande grammatiska terminologin i ryska.

Presentation och inövning av nominativ pluralis av typen инженеры, геологи

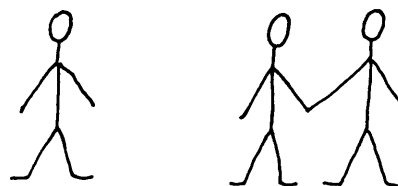
I den text som finns i exemplet på textbehandling i åk 1 (s 17) förutsätts det nya grammatiska stoffet vara nominativ pluralis av typen инженеры, геологи. Här ges ett exempel på presentation och inövning av detta stoff. Samtliga ord i grammatikpresentationen förekommer i den där behandlade texten. Orden förutsätts kända i nominativ singularis sedan tidigare. Likaså förutsätts eleverna känna till skillnaden mellan hård och mjuk

böjning. Neutrum pluralis nominativ på -а är likaledes känt.

I texten förekommer också några substantivformer som avviker från mönstret. Dessa kommenteras kortfattat efter uppspelningen av bandet i samband med att ev oklara avsnitt förklaras och översätts.

A. Introduktion av pluralis på -ы, -и.

Stordia:

инженёр	инженёры
студэнт	студэнты
офицёр	офицёры
тракторы́ст	тракторы́сты
геблог	геблоги
колхозник	колхозники
	г, к, х + И
övriga hårda konsonanter + Ы	

L:

Вот Иван. Он инженер. Вот Иван и его товарищ. Они инженеры. Повторите: инженеры!

Вот Саша. Он студент. Вот Саша и его товарищ. Они студенты. Кто они? — Vad är de? — Петя! (= Pelle)

Да, повторите: Они студенты.

Вот капитан Смирнов. Он офицер. Вот капитан Смирнов и его товарищ. Кто они? Иван!

Вот Борис. Он тракторист. Вот Борис и его товарищ. Кто они? Лена!

Bra. Vad är det här nu exempel på?

Vilken är den vanliga ändelsen i nominativ pluralis av maskulina substantiv?

E:

Инженеры.

Студенты.

Они студенты.

Они офицеры.

Они трактористы.

Pluralis.

-ы.

Посмотрите! Николай — геолог. Его товарищ тоже геолог. Они геологи. Повторите: геологи!

Геологи.

Павел — колхозник. Его товарищ тоже колхозник. Они колхозники. Повторите: колхозники!

Колхозники.

Vilken är pluraländelsen här?

-и.

Ja. Efter к, г, х skriver man alltid -и, aldrig -ы.

B. Kompletterande grammatisk kommentar efter avlyssningen av texten.

Stordia:

Никола́й Петро́в и Па́вел Смирно́в рабо́чие. Они́ сосе́ди. Они́ о́чень лю́бят я́блоки.

L:

I texten träffade vi på några andra pluralformer som avviker lite grann från det vanliga mönstret.

Titta på den här meningen! Соседи — grannar — är oregelbundet. Vilken ändelse hade vi väntat?

E:

-ы.

Рабочие — arbetare — är ett sk substantiverat adjektiv och böjs som ett adjektiv.

Яблоки har vi haft förut. Vad heter det i singularis?

Яблоко.

Vilket genus?

Neutrum.

Vilken ändelse hade man väntat?

-а.

Ja, men яблоко har i nominativ och ackusativ pluralis ändelsen -и.

Ryskans aspekter

Det ryska verbets aspekter är ett erkänt besvärligt kapitel inom grammatiken. Det finns ingen enhetlig syn inom språkvetenskapen på detta problem. I skolundervisningen ställs läraren dessutom inför kravet att inom en begränsad tidsram ge eleverna dels en grundläggande kännedom om aspekterna som grund för vidare studier, dels öva eleverna att i sin egen språkliga produktion använda aspekterna rätt åtminstone i de elementäraste fallen.

Med hänsyn till de skiljaktiga åsikter i fråga om beskrivningen av ryskans aspekter som man finner både hos lingvister och bland lärare i ryska presenteras här två olika exempel på introduktion och be-

handling av aspektproblemet. Den teoretiska utgångspunkten är i de två exemplen olika.

I den första framställningen, där statistiska data beträffande de olika verbformernas frekvens tillmäts en avgörande betydelse, ses aspektvalet mycket nära sammankopplat med valet av tempus. Parigheten hos verben betraktas härigenom som något primärt.

I den andra framställningen är synsättet i stället främst semantiskt, och parigheten träder i bakgrunden.

Den senare framställningen är till sin karaktär av mera analytisk art och innehåller en större mängd stoff än den förra. Den kan på så sätt ses som ett försök att i stigande svårighetsgrad presentera de fall av aspekternas användning som läraren kan behöva kommentera i undervisningen. Endast huvuddragen av denna framställning torde bli föremål för aktiv inövning i gymnasieskolan. Se förteckningen över grammatiska moment (s 40 f).

BEHANDLING AV ASPEKTERNA, FÖRSLAG 1.

1. Användning av imperfektiv aspekt i presens och perfektiv i preteritum och futurum

Stadium: Början av åk 2 (ev slutet av åk 1).

Mål: Att presentera ett grundmönster för praktiskt bruk av imperfektiv respektive perfektiv aspekt i presens, preteritum och futurum.

Förutsättningar: Regelbunden presens- och preteritumbildning har genomgåts. I preteritum har därvid uppmärksamheten inriktats på preteritumformer av opariga verb. Detsamma har gällt eventuellt förekommande fall av futurum.

Material: Stordior och arbetsblad.

Arbetsätt: Läraren visar i arbetsprojektor eller på stencil några ur den senast lästa texten valda meningar med preteritum- och futurformer av opariga verb. Olika möjligheter till tempusåtergivning i svenskan påpekas alltefter sammanhanget.

Tempusmotsvarigheterna i svenskan och ryskan sammanfattas. Läraren kan här visa den första av nedanstående översikter:

1.

ру я стою	sv jag står	NUTID presens
я стоял	{ jag stod jag har stått jag hade stått	FÖRFLUTEN TID imperfekt perfekt pluskvamperfekt
я буду стоять СТОЯТЬ oparigt verb ofullbordad aspekt	jag skall stå	FRAMTID futurum

2.

NUTID presens	sv jag löser uppgiften	ру я решаю задачу	—
FÖRFLUTEN TID imperfekt perfekt pluskvamperfekt	{ jag löste jag har löst } --- jag hade löst	я решал задачу	я решил задачу
FRAMTID futurum	jag skall lösa ---	я буду решать задачу РЕШАТЬ	я решу задачу РЕШИТЬ
		opariga verb ofullbordad aspekt	fullbordad aspekt

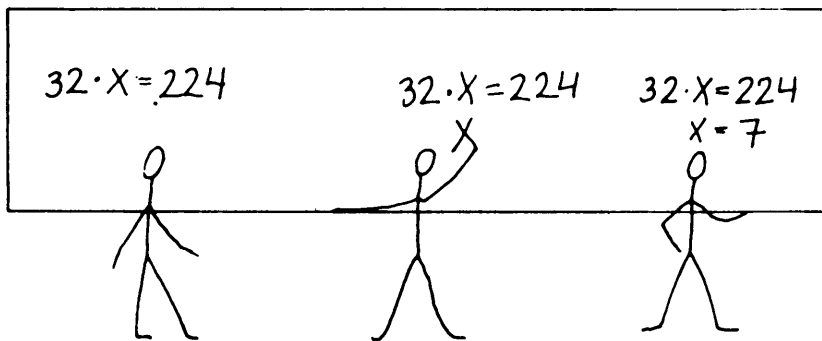
Därefter presenterar läraren ur den för klassen aktuella texten några meningar med samma verb av olika aspekt. Verbens infinitiver förs ihop i par, och man övergår till den andra översikten. Termerna "ofullbordad" och "fullbordad" aspekt förklaras i korthet i anslutning till översiktens och textbokens exempel, förslagsvis med hänvisning till engelskan: "He was solving — han höll på att lösa" / "he solved — han löste".

De pariga verbens relationer får bilda grund för den följande framställningen:

Läraren presenterar streckgubbarna (rad 1) och deras repliker enligt teckningarna. Detta sker lättast på stordia. De tre streckgubbarnas repliker sägs först i kör, varefter de övertäcks.

Läraren låter eleverna enskilt repetera de olika replikerna. Dessa avtäcks, varefter de upprepas av eleverna.

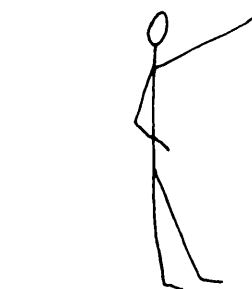
Rad 2 presenteras, och läraren ställer streckgubbens fråga (nu alltså i 3:e pers sing). När rätt svar avgivits, avtäcks repliken och repeteras i kör. Läraren fortsätter med nästa fråga (i preteritum) osv.

Я решу задачу.

Я решаю задачу.

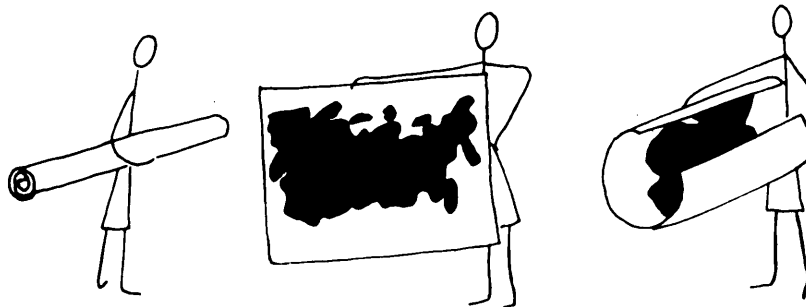
Я решил задачу.

Он решит задачу?
Да, он решит задачу.

Он решает задачу?
Да, он решает задачу.

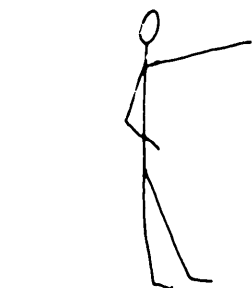
Он решил задачу?
Да, он решил задачу.

Я покажу карту.

Я показываю карту.

Я показала карту.

Что она покажет?
Она покажет карту.

Что она показывает?
Она показывает карту.

Что она показала?
Она показала карту.

Det finns även andra frekventa infinitivpar som lämpar sig för framställning av detta slag. Man kan välja bland:

- ДАВА́ТЬ — ДАТЬ
- ОТКРЫВА́ТЬ — ОТКРЫ́ТЬ
- СТА́ВИТЬ — ПОСТА́ВИТЬ
- БРАТЬ — ВЗЯТЬ
- ПОЛУЧА́ТЬ — ПОЛУЧИ́ТЬ
- ЗАКРЫВА́ТЬ — ЗАКРЫ́ТЬ
- КЛАСТЬ — ПОЛОЖИ́ТЬ
- ВСТАВА́ТЬ — ВСТАТЬ

En huvudregel sammanfattas: Presens bildas alltid av imperfektiv aspekt. Preteritum och futurum bildas främst av perfektiv aspekt.

Som uppföljning kan eleverna få ett arbetsblad med stordians presentation något varierad till genus och numerus. Bladets första två, tre uppgifter genomgås i klassen (bäst via arbetsprojektor). Resten ges som hemuppgift att ifyllas.

Kommentar: Den här skisserade uppläggningsen syftar således till att ge ett grundmönster för elevens eget, praktiska bruk. Mönstret har byggts på de för olika tempus mest frekventa formerna.

De ungefärliga frekvensförhållandena för ofullbordad och fullbordad aspekt i preteritum och futurum kan åskådliggöras i en översikt av följande slag:

PRETERITUM

ofullbordad aspekt	fullbordad aspekt
--------------------	-------------------

Ung 1/3

Ung 2/3

FUTURUM

ofull-, bordad aspekt	fullbordad aspekt
-----------------------------	-------------------

Ung 1/10

Ung 9/10

Relationerna mellan de olika formernas förekomst kommenteras. Självklart är de angivna relationerna att ses som statistiska genomsnittsvärden. Stora variationer åt bägge hållen kan påträffas vid enskilda verb. Verb av typen skratta—börja skratta och prata—prata ett tag bör dock ses som olika glosor där aspektval ej kommer i fråga. Vidare är att påpeka att i utrymmet för ofullbordad aspekt ingår även några mycket frekventa verb av typen знать, иметь och разговари-вать, där alla tempus av naturliga skäl måste uttryckas med ofullbordad aspektform. Utrymmet för ofullbordade aspektformer av pariga verb blir alltså i praktiken mindre än det angivna. Det fåtal fullbordade verb, som helt saknar aspektpartner — av typ очнуться — torde här kunna förbigås.

Senare under studiegången får den föreslagna framställningen nyanseras. Ett exempel ges i det följande.

2. Användning av imperfektiva verb i preteritum

Stadium: Åk 2.

Mål: Att presentera några vanliga mönster för användning av imperfektiva verbformer i stället för perfektiva i preteritum.

Förutsättningar: Användningen av perfektiva verb i preteritum har framställts och inövats som grundregel (se moment 1.).

Material: Text, stordia och arbetsblad.

Om texten: Texten är en för stadiet relativt lätt dialogtext. Fyra infinitivpar förekommer i preteritum i såväl imperfektiv som perfektiv aspekt. Användningen av den förra motiveras genomgående med tidsadverbial av typ "länge", "ofta", "hela dagen".

Arbets sätt: Problemet presenteras med återblick. Eleverna får i uppgift att plocka ut och skriva ned infinitivpar, som förekommer i texten. Kontroll via arbetsprojektor (A).

Eleverna för på arbetsbladet in de tillämpliga av de understrukna verbformerna. Dessa genomgås i arbetsprojektor (B).

I anknytning till varje fras söker läraren därpå "fråga fram" aktuella tidsadverbial. Dessa ifylls efter hand på stordia och arbetsblad (C).

Skillnaderna i användning mellan de två verbaspekterna sammanfattas och kommenteras. Särskilt påpekas det pågående, icke avslutade respektive det avslutade i de olika verbhandlingarna. Där så bedöms lämpligt, görs jämförelser med engelskans bruk av ing-former.

Text:

Разговór по телефону

- Волóдя, это ты?
— Скажи, пожалуйста, какие у нас есть задачи по алгебре?
— А что ты сейчас делаешь?
— Ты уже прочитал текст?
— А диалог ты выучил?
— Я вижу, что твои дела идут хорошо. И сочинение ты уже написал?
— Давай завтра сделаем уроки вместе!
— Ну, до свидания!

- Да, это я.
— № 6 и 7. Очень трудные задачи. В классе я решил только первую задачу, а вторую решал уже дома и решал целый вечер.
— Я сейчас делаю уроки. В пятницу же английский язык!
— Я его прочитал раньше. Текст очень трудный. Я долго читал его и учил новые слова. Теперь их все хорошо выучил, а сейчас ещё раз прочитал весь текст.
— Ещё на прошлой неделе. Я его учил каждое утро. Вот так и выучил.
— Нет, ещё не успел. Вчера я писал его весь день, но так и не написал.
— Хорошо, я позвоню тебе!
— До свидания!

ARBETSBLAD

A Infinitivpar i texten:

1. РЕШИТЬ
2. ПРОЧИТАТЬ
3. ВЫУЧИТЬ
4. ПИСАТЬ

Facit:

1. РЕШАТЬ	РЕШИТЬ
2. ЧИТАТЬ	ПРОЧИТАТЬ
3. УЧИТЬ	ВЫУЧИТЬ
4. ПИСАТЬ	НАПИСАТЬ

B Skriv in lämpliga verbformer!

1. Он долго текст.
2. Он диалог каждое утро.
3. Вчера она сочинение весь вечер.
4. Она вторую задачу целый вечер.

C Skriv in lämpliga tidsuttryck!

1. Она писала сочинение
2. Он читал текст
3. Он решал задачи
4. Она учила новые слова.

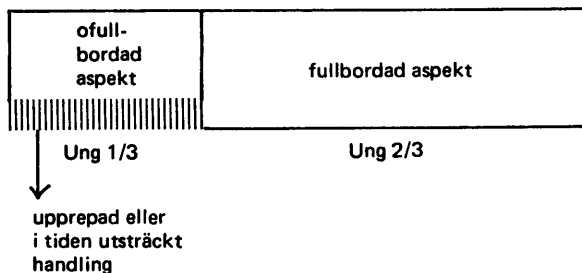
Vid uppföljning i form av exempelvis ifyllnadsövningar bör eleverna få möta tydliga, renodlade exempel. Deras arbete bör inriktas på att ge de perfekti-va for-mer-na:

Ex:
 Она долго учила диалог. Наконец она его
 Он целый день решали Только вчера вечером они новые задачи. все задачи.
 Он часто писал письма Вчера он боль- своему товарищу. шее письмо и отправил его домой.

Kommentar

1. Liksom vid den första presentationen av aspekt-användningen bör läraren framhålla och metodiskt motivera den renodling av ett traditionellt svårt avsnitt som här föreslås. Detta kan ske genom en "inmutning" i det enligt huvudregeln angivna utrymmet för imperfektiva former i preteritum. Den tidigare nämnda översikten kan kompletteras som nedan, där utrymmet för tvekan mellan de två aspekterna ytterligare inskränks:

PRETERITUM

2. Här har endast behandlats viss användning av imperfektiv aspekt i preteritum. Att den föreslagna framställningen med nödiga ändringar kan användas även för visst bruk av imperfektiv aspekt i futurum torde inte behöva någon kommentar.

BEHANDLING AV ASPEKTERNA, FÖRSLAG 2

Nedanstående stoff är givetvis inte tänkt att presenteras för eleverna under tre eller fyra på varandra följande lektioner. Det utgör en stegvis uppbyggd framställning, ur vilken läraren successivt under de tre årskurserna kan presentera det stoff som aktualiseras i texterna.

Moment 1

Redan i åk 1 (vt) presenteras för eleverna kontrastivt det svenska och ryska tempussystemet. De flesta lärare torde inse angelägenheten av att eleverna i åk 1 aktualiserar kunskaperna om svenska tempora, och nedanstående schema över dessa och de ryska motsvarigheterna kan bli en lämplig utgångspunkt.

sv tempus ry tempus

nutid	presens:	presens:
	jag skriver	я пишу
dåtid	imperfekt:	
	jag skrev	
	perfekt:	preteritum:
	jag har skrivit	я писал я написал
	pluskvamperfekt:	
	jag hade skrivit	
framtid	futurum:	futurum:
	jag ska skriva	я буду писать я напишу

Eleverna konstaterar att

a) tre svenska former för dåtid (förfluten tid) svarar mot två i ryskan

b) svenskt futurum motsvaras av två ryska futurum-former, varav den ena tycks bildad av presens med ett kort förstavelsemorfem.

Läraren påpekar att formerna писал i preteritum och буду писать i futurum är mindre frekventa än formerna написал respektive напишу, men att båda formparen har sin givna plats i det ryska verbssystemet.

Till schemat ovan görs nu ett tillägg — infinitiverna:

sv		ry
	ofullbordad	fullbordad
	aspektform	aspektform
att skriva	писать	написать

Eleverna får nu för första gången bekanta sig med termerna "fullbordad" respektive "ofullbordad". Någon ingående förklaring av aspekternas innebörd och användning ges givetvis icke på detta tidiga stadium, men läraren bör påpeka att aspekt betyder "synsätt", "point of view", och att termerna innebär att man i ryskan inte enbart anlägger tidssynpunkt på en verb-handling utan också frågar sig hur handlingen i fråga sker/skedde. Därvid anger ofullbordad aspekt vanligen endast verbhandlingen, medan fullbordad aspekt tillför verbhandlingen någon ny innebörd, t ex markerar dess början, slut, resultat osv. (I svenskan kan t ex påståendet "Kalle gömde sig bakom dörren" betyda antingen att Kalle stod gömd bakom dörren eller att han gick och gömde sig.)

Moment 2

Eleverna erinras om tempusschemat enligt moment 1, av vilket framgick att det ryska verbet uppträdde i två varianter, fullbordad och ofullbordad:

	ofullbordad	fullbordad
	aspektform	aspektform
infinitiv:	писать	написать
presens:	я пишу	-----
futurum:	я буду писать	я напишу
preteritum:	я писал	я написал

Åter får eleverna konstatera hur den fullbordade futurformen bildas i det givna exemplet, och den generella regeln att "presensformen" av ett fullbordat verb har futur betydelse formuleras.

Begreppet verbpar introduceras nu. Ett svenskt verb motsvaras i ryskan ofta av två, i stort sett synonyma verb. I de allra flesta fall har det ena ryska parverbet bildats ur det andra med hjälp av olika morfem, vilka förändrar antingen parverbets början: писать → написать eller dess slut: откры́ть → откры-ва́-ть.

a) Prefigering utan betydelseförändring: на-писа́ть → написа́ть (prefix на-)

Dessa verb är synonyma, dvs de ger vid översättning till svenska samma betydelse. Denna regel om verbparens äkthet är mycket grov men får tillsvidare duga.

b) Prefigering med betydelseförändring

Eleverna har många gånger stött på verbet откры́ть i olika former och konstaterat att verbet uppenbarligen är sammansatt av от + крыть. Det osammansatta (oprefigerade) крыть betyder emellertid "täcka" och är alltså inte synonymt med откры́ть, som betyder "öppna". Prefigering ger alltså inte utan vidare till resultat ett äkta verbpar. För att bilda parverb till det fullbordade откры́ть används suffigering.

c) Suffigering:

ofullbordat открыва́ть fullbordat откры́ть

Suffixet är i detta fall -ва-. Andra typer av suffigering tas upp i den mån de förekommit i texterna. Här kan det vara givande att öva eleverna att byta former av några verb som de känner väl, i meningar av typen:

Вчера вечером я писала письма.

Я написала письмо бабушке.

Он уже встал?

Нет, он ещё не вставал.

Genom sådana övningar får eleverna grepp om aspektvarianternas användning.

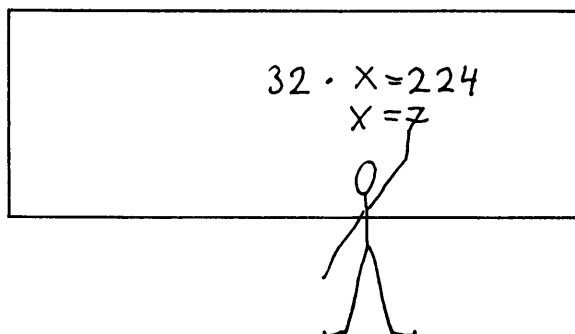
Det bör emellertid framhållas för eleverna på detta stadium att inte alla ryska verb är pariga. Exempel på opariga verb ges.

Moment 3

Sedan den morfologiska sidan av aspektformerna behandlats — om också rätt ytligt — är det dags att redan i åk 2 presentera några av reglerna för de två preteritumformernas användning, m a o att beröra den semantiska sidan. Användningen av aspektformer i futurum samt imperativ och infinitiv sparas till moment 4.

Användningen av fullbordad respektive ofullbordad form i preteritum belyses av följande regler:

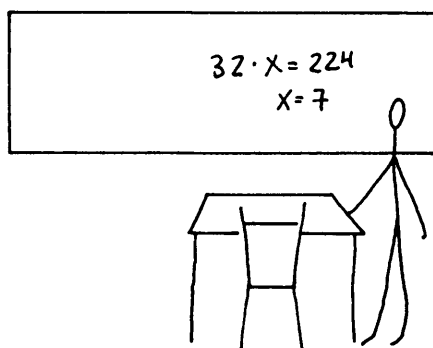
1. Fullbordad preteritumform uttrycker dels förfluten tid, dels att den talande betraktar det skedda som en (avslutad) helhet:

— Löste Pelle uppgiften?
— Ja, det gjorde han.

— Пётя решил задачу?
— Решил.

- a) den talande vill framhålla att ett resultat uppnåddes
 b) den talande vill berätta att en handling följdes av en annan. I en fortlöpande berättelse med händelser som avlöser varandra (då man kan fråga "Men vad hände sedan då?") blir fullbordad preteritum den normala formen för förfluten tid.

Pelle löste uppgiften och Пётя решил задачу и satte sig.

Denna regel illustreras bäst i en lämplig text med berättande innehåll.

2. Därefter presenteras följande regler för användningen av ofullbordad preteritum.

a) Ofullbordad preteritumform används vanligen tillsammans med adverb av typen

долго, всё время, целый вечер.

Innebörd: handlingen varade, pågick, och den talande vill inte framhålla att den började eller avslutades.

- Ты долго решал задачи?
- Да, три часа решал, а в конце решил.
- Павел, ты плохо знаешь задание.
- Извините, я целый вечер учил задание, но не выучил.
- etc.

av typen

часто, иногда, не раз.

Innebörd: upprepad handling.

- Саша часто писал письма домой?
- Да, писал раз в неделю, иногда чаще.
- Я не раз говорил тебе ...

b) Ofullbordad preteritumform presenterar enbart verbhandlingen, dvs talar om att någon höll på att/ var sysselsatt med att göra något.

- Что ты делал вчера?
- Вчера я читал, работал в саду, слушал радио, смотрел телевизор, говорил по телефону и рано ложился спать.

Denna och liknande övningar utförs muntligt, sedan verben först presenterats på tavlan eller på stordia.

c) Ofullbordad preteritumform konstaterar att något inträffat — констатация факта совершённого действия.

Eleverna minns kanske sagan om de tre björnarna och Guldlock, som hittat deras hus ute i skogen, gått in

i björnarnas frånvaro, ätit av deras gröt, suttit på deras stolar, legat i deras sängar. Björnarna frågar upprörda när de kommer hem:

- Кто хлебал в моей чашке?
- Кто сидел на моём стуле?
- Кто ложился на мою постель?

Etflertal exempel på detta preteritummonster övas, t ex

- Ты слышал эту сказку? — Нет, не слышал.
- Ты смотрел новый кинофильм? — Да, смотрел.
- Ты читал эту книгу? — Нет, не читал.

3. Innebörden av fullbordad respektive ofullbordad preteritum i satser inledda av когда demonstreras. Användningen av ofullbordad preteritum i satser av typen

- Когда я завтракал, товарищ позвонил мне
- anknyts till den engelska strukturen "While I was having breakfast, somebody rang me up".

I satser av typen

- Когда учитель вошёл, все встали

bör analysen visa att fullbordad preteritum anger handlingen som en avslutad helhet.

Moment 4

Först senare behandlas frågan om aspektformer i imperativ, infinitiv och futurum.

a) Imperativens aspekter behandlas rätt summariskt, och man utgår lämpligen från huvudregeln att fullbordad aspekt används i jakad imperativ, medan den ofullbordade aspekten är vanligare i nekade uppmaningar (dvs "låt-bli"-satser).

Man bör dock påpeka för eleverna anledningen till att läraren använder olika aspekter i sina uppmaningar till klassen/eleverna. Exempel:

- Ну, Пётр, прочтите вторую строчку ещё раз!
- Лена, читайте ещё раз сначала!

b) Infinitivens aspekter bör på skolstadiet inläras summariskt. Det är tillräckligt om eleverna får klart för sig

1. att ofullbordad infinitiv måste användas efter verb som betyder "börja, fortsätta, sluta"
2. att ofullbordad infinitiv vanligen står efter verb som betyder "lära sig, tröttna på" samt oftast efter не надо och liknande uttryck som anger den talandes ogillande
3. att efter нельзя står ofullbordad infinitiv för att ange förbud. (Fullbordad infinitiv har här betydelsen "det går inte".)
4. att fullbordad infinitiv är vanligast, när den står utbildad med objekt:
Он пошёл в магазин купить подарок.

c) Futurums aspektformer kan likaledes behandlas mycket summariskt, eftersom den ofullbordade (sammanfattad) formen har så liten frekvens jämförd med den fullbordade (enkla). Angelägnare är att framhålla för eleverna att ryskan är nära nog lika noga med att markera futurum som engelskan, varför de måste se upp med den dubbla tempusinnebörden av svenskt presens. Särskilt bör framhållas ryskans användning

av futurum i tids- och villkorsbisatser, där varken svenskan eller engelskan använder futurum.

Det kan även vara på sin plats att påpeka att användningen av sammansatt futurum är vanligare i tal-språket än i litteraturspråket.

Källmaterial: Рассудова О П: Употребление видов глагола в русском языке, введение. Москва 1970.

Спагис А А: Некоторые значения глаголов совершенного и несовершенного вида. Русский язык за рубежом, 1972: 1.

Forsyth J: A Grammar of Aspect, Usage and Meaning in the Russian Verb. 1970.

Realia och kulturkännedom

Gemensamt för undervisningen i alla moderna språk gäller att orientering skall ges om språkområdets kulturella, sociala, politiska och ekonomiska förhållanden. Det är väsentligt att realiaundervisning ges kontinuerligt under hela studiegången. Många elever som valt ryska har ett stort intresse för realiafrågor, vilket gör denna undervisning till en tacksam uppgift, även om det många gånger är tidskrävande att få fram information. Om elevernas önskan att få veta mera tillgodoses, kommer det oftast också den rena språk-undervisningen till godo.

Det är värdefullt, om man kan hålla sig orienterad om när och i vilken mån Ryssland och Sovjetunionen behandlas i andra ämnen. Realiasidan är över huvud taget ett område där man har stor nytta av samverkan med andra lärare. De kolleger som inom sina fack har specialkunskaper om ryska och sovjetiska förhållanden kan ibland ge värdefull hjälp.

Behandlingen av realiafrågor torde till stor del få ske på svenska, eftersom eleverna först i åk 3 har hunnit tillräckligt långt för att man skall kunna ge någon nämnvärd del på ryska. Det kan vara lämpligt att redan under någon av de första lektionerna i åk 1 ge vissa summariska uppgifter om ryska språkets ställning och Sovjetunionens geografi och folkmängd. Sedan ges under hela studietiden täta men korta realiakommentarer i anslutning till texten.

Särskilt stort intresse brukar väckas av vissa ämnesområden där ringa eller ingen information finns att få i gängse läroböcker: vardagsliv och levnadsstandard i vidaste bemärkelse, frågor som rör barn och ungdom (skolor, uppfostran, pionjärrörelsen och liknande), politik, religion och frågor med anknytning till aktuella händelser.

Just behandlingen av aktuella händelser måste betraktas som en viktig sida av realiaorienteringen. Det gäller både förhållanden inom Sovjetunionen och evenemang av olika slag i Sverige som har anknytning till ryska. Har man ämnesrum eller åtminstone tillgång till en anslagstavla, kan det vara lämpligt att anslå tidningsartiklar, viktigare nyheter, bokrecensioner

m m som på något sätt berör ämnet. Likaså bör man uppmärksamma ryska filmer eller pjäser i TV, gästspel av sovjetiska artister etc.

Stor vikt bör läggas vid att i mån av möjlighet ta upp sådant som intresserar eleverna. Man kan exempelvis redan i början av åk 1 låta eleverna skriva ned vad de vill skall behandlas och sedan undan för undan försöka behandla dessa frågor.

Man kan låta eleverna själva medverka i orienteringen om realia genom att ge dem specialuppgifter. Här ges några konkreta exempel på sådana uppgifter som förberetts och redovisats av eleverna själva:

Sovjetisk stadsplanering

Sovjetisk miljövård och miljöförstöringen
(samverkan med samhällskunskap)

Religionens ställning i Sovjetunionen
(samverkan med religionskunskap)

Bulat Okudžavas visor
(samverkan med musik).

Möjligheter till en fördjupad behandling av vissa realiaområden ges i samband med koncentrationshalvdagar i ryska och vid specialarbetet i åk 3. Se avsnittet Specialarbete s 54 f. Skolresor till Sovjetunionen har blivit vanligare. De tillfällen som vid en skolresa ges att på ort och ställe studera ett visst tema bör givetvis också tillvaratas.

Informationskällor om ryska och sovjetiska realia finns på många olika håll. Väsentligast för allmänorienteringen torde vara att man följer svenska massmedias behandling av hithörande frågor. Om man har kolleger i andra ämnen som regelbundet läser utländsk press kan man få värdefulla uppgifter genom att be dem uppmärksamma större artiklar om Sovjetunionen. Läraren kan hämta information ur rysk dagspress. Naturligtvis är det värdefullt om han ibland lyssnar på rysk radio. Vissa av Sveriges Radios skolradioprogram presenterar realia på ett för eleverna direkt avpassat sätt.

För att få hjälp med material eller information kan man kontakta:

SÖ:s språkassistent i ryska

Slaviska institutionerna vid universiteten

Sovjetunionens ambassad

Intourist

APN

Sällskapet för främjande av de kulturella och ekonomiska förbindelserna mellan Sverige och Sovjetunionen
Научно-методический центр, Moskva

Under senare år har i Sverige utgetts förhållandevis mycken litteratur om Ryssland och Sovjetunionen. Det är värdefullt om läraren via recensioner håller sig à jour med utgivningen och för inköp till biblioteket föreslår de titlar som kan bedömas som värdefullast för undervisningen. Följande lista gör givetvis inte anspråk på fullständighet men kan tjäna som en viss vägledning. Utöver här angivna verk kan det vara lämpligt att på ryska ha någon mindre encyklopedi och några ryska skolböcker i geografi, historia, samhällskunskap och litteratur.

Allmänt

Sovjetunionen, redigerad av Hans W:son Ahlmann.
Stockholm 1964

Sovjetunionen. APN, Moskva
USSR. Questions and Answers. APN, Moskva
Советский Союз. Москва 1971
СССР в цифрах

Litteratur

Blomqvist, L E: Rysk litteratur efter Stalin. Stockholm 1968

Kjellberg, L: Den klassiska romanens Ryssland. Stockholm 1964

Muchnich, H: Rysk litteratur före 1900. Stockholm 1968
Nag, M: Sovjetlitteraturen 1917—1965. Stockholm 1968

Historia, statskick, politik, ekonomi

Blomqvist, L E och Ljunggren, M: Sovjetprotest. Stockholm 1969

Bäck, M och Dellenbrand, J Å: Politik i Sovjetunionen. Stockholm 1972

Kalnins, B: Rysslands historia och statskick. Stockholm 1964

Medvedev, R m fl: Bör Stalin återupprättas? Stockholm 1970

Nordenstam, G och Ennerfelt, P G: Introduktion till Sovjetsamhället. Stockholm 1967

Olsson, J O: Leningrad — S:t Petersburg. Stockholm 1967

Sacharov, A: Alternativ till världens undergång. Stockholm 1969

Westwood, J N: Sovjets historia 1917—70. Stockholm 1971

Familjeliv, vardagsfrågor

Bronfenbrenner, U: Två barndomsvärldar. Barnuppföstran i Sovjetunionen och USA. Stockholm 1972

Lindmarker, I: Ryska bilder. Stockholm 1964

Stiernlöf, S: Kvinnor i Sovjet. Stockholm 1970

Vallmark, S: Sovjetmänniskor i Krokodil. Stockholm 1970

Vladimirov, L: Så lever man i Sovjet. Stockholm 1970

Tidskrifter

Nyheter från Sovjetunionen

Rysk kulturrevy

Огонёк

Русский язык за рубежом

Советский Союз

Спутник

I synnerhet i åk 3 kan det vara motiverat att vid något tillfälle välja en text i första hand därför att den är intressant från realiasynpunkt och låta den språkliga behandlingen få en underordnad betydelse. Som exempel följer en enkät i Komsomolskaja Pravda. Över 6000 personer besvarade enkäten. Dels ger texten information som knappast kan fås på annat sätt, dels tar den upp frågor som intresserar eleverna, nämligen "vad ryssarna tycker" inom en rad områden. Slutligen går det lätt att väcka elevernas aktivitet på ett naturligt sätt.

С КАЖДЫМ ЧАСОМ все ближе и ближе мы к разгадке тайн далекого Марса. Человек уже посылает научные лаборатории к далеким планетам. Что откроют нам умные приборы? Подтвердят ли они предположение некоторых ученых о том, что Марс обитаем?

Представьте себе на минуту, что на Марсе действительно обнаружены разумные живые существа и что с ними можно установить контакт. Представьте, что для первого знакомства марсиан с современной цивилизацией Земли нужно отправить на Марс ракету с контейнером, в котором заключены пятнадцать экспонатов. Эти экспонаты должны наилучшим образом характеризовать уровень достижений земной цивилизации XX ВЕКА. С чем же отправится ракета на Марс?

1. О КАКОМ СОБЫТИИ ВЕКА РАССКАЖЕТ ВЛОЖЕННАЯ В КОНТЕЙНЕР ХРОНИКАЛЬНАЯ ФОТОГРАФИЯ? _____
2. КАКОЙ ВАЖНЫЙ ДЛЯ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА ИСТОРИЧЕСКИЙ ДОКУМЕНТ ПОМЕСТИМ МЫ В КОНТЕЙНЕР? _____
3. РАССКАЗ О КАКОМ ВЕЛИКОМ ЧЕЛОВЕКЕ НАШЕЙ ЭПОХИ? _____
4. ПОРТРЕТ КАКОГО ЧЕЛОВЕКА, ПРОСЛАВИВШЕГО СВОИМ ПОДВИГОМ XX СТОЛЕТИЕ? _____
5. ОПИСАНИЕ КАКОГО ВЫДАЮЩЕГОСЯ НАУЧНОГО ОТКРЫТИЯ СОВРЕМЕННОСТИ? _____
6. МОДЕЛЬ КАКОГО ТЕХНИЧЕСКОГО ИЗОБРЕТЕНИЯ? _____
7. КАКОЕ СОВРЕМЕННОЕ ОРУДИЕ ТРУДА? _____
8. НАИБОЛЕЕ ХАРАКТЕРНЫЙ ДЛЯ НАШЕГО ВРЕМЕНИ ПРЕДМЕТ БЫТА? _____
9. КАКОЙ СПОРТИВНЫЙ СНАРЯД ПОМЕСТИМ МЫ В КОНТЕЙНЕР? _____
10. КАКОЕ ПРОИЗВЕДЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ? _____
11. ЗАПИСЬ КАКОГО МУЗЫКАЛЬНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ? _____
12. КАКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ФИЛЬМ? _____
13. РЕПРОДУКЦИЮ КАКОЙ КАРТИНЫ ИЛИ СКУЛЬПТУРЫ? _____
14. МАКЕТ КАКОГО АРХИТЕКТУРНОГО СООРУЖЕНИЯ? _____
15. В КОНТЕЙНЕРЕ ОСТАЛОСЬ ЕЩЕ ОДНО СВОБОДНОЕ МЕСТО. ПРЕДЛОЖИТЕ СВОЙ ЭКСПОНАТ. ЧТО РАССКАЖЕТ ОН МАРСИЯНАМ О ЖИЗНИ ЗЕМЛИ? _____

Texten kan behandlas på olika sätt. Här ges några förslag i stigande svårighetsgrad:

- A. Läraren orienterar på svenska om innehållet i ingressen och hjälper eleverna med svåra glossor i frågorna, varefter eleverna på svenska försöker gissa hur tidningsläsarna svarade.
- B. Eleverna går med lärarens hjälp kursivt igenom ingressen. Som läxa ges att med hjälp av lexikon på ryska försöka besvara frågorna efter eget omdöme.
- C. Eleverna får i uppgift att helt på egen hand klara av texten och att vid frågorna föreslå dels egna svar, dels gissa vad resultatet blev i Sovjetunionen (långläxa). I samtliga fall presenterar läraren avslutningsvis resultatet från Komsomolskaja Pravda.

Resultat:

1. Октябрская революция 39,2 %, Освоение космоса 36,6 %
2. Программа КПСС (подавляющее большинство)
3. Ленин 98,2 %
4. Гагарин 67,8 %
5. Атомы, Космос, Теория относительности
6. Спутник 41,7 %, Атомный реактор 25,0 %
7. Электронно-вычислительная машина 28,5 %, Программированный станок 19,5 %, Трактор, комбайн 10,4 %
8. Телевизор 45,3 %, Приёмник 14,8 %, Холодильник 6,0 %, Часы 4,4 %
9. Кожаный мяч 43,8 %, Штанга 13,7 %
10. Шолохов, Н. Островский, Л. Толстой, Маяковский, Горький, А. Толстой, Твардовский, Полевой, Фадеев, Леонов
11. Чайковский, Бетховен, Шостакович
12. 9 дней одного года, Судьба человека, Ясное небо, Люди и звери, Баллада о солдате, Броненосец Потёмкин, Ленин в Октябре, Ленин в 1918 году, Летят журавли, Чапаев, Коммунист
13. Вучетич: Перекуем мечи на орала, Мухина: Рабочий и колхозница
14. Кремлёвский дворец съездов, МГУ, Дворец пионеров в Москве, Здание ООН
15. Живой советский человек, Ветка сирени, Карта нашей Родины, Хлеб, Скрипка, Глобус земли, Красное знамя, Я сам, Восход солнца над туманной рекой

I regel gäller att ordningsföljden i svaren motsvarar placeringen bland de röstande. Under 5, 10 och 12 sades dock ingenting om den inbördes rangordningen. Fråga 15 gav givetvis de mest skiftande svaren: här har bara angivits några exempel.

Den lärare som så önskar har stora möjligheter att med utgångspunkt i resultatet ge en ytterligare belysning av vissa frågor. Det är exempelvis naturligt att säga några ord om orsakerna till sovjetdomansen under 10 och 12 i synnerhet och i hela resultatet i allmänhet, liksom att något kommentera de författarnamn och filmer som eleverna inte känner till men som har intresse också för en utländsk publik.

Självständiga arbetsformer

Långläxa

Ryskans utpräglade karaktär av flexionsspråk och dess vokabulär, som är mera främmande för svenska elever än ordförrådet i de germanska eller romanska språken, gör det svårare för eleverna att på ett tidigt stadium ta ett större ansvar för färdighetsträningen.

En förutsättning för att ett system med långläxor skall fungera är att eleverna fått den studieteknik och de grundläggande ämneskunskaper som gör det möjligt för dem att självständigt genomföra större arbetsuppgifter.

Den exakta tidpunkten för övergång till veckoläxa beror på klassens standard, schemats utformning och de aktuella läromedlen.

Alltifrån början av åk 2 bör eleverna få veta arbetets omfång under den kommande veckan, även om redovisningen under en tid fördelas på ett par lektioner.

Specialarbete

Specialarbetet är för eleverna ett gott tillfälle att efter eget val fördjupa sig något inom ett område, och detta kan vara stimulerande inte bara för den enskilde eleven utan också för klasskamraterna i samband med redovisningen. Det är därför värdefullt om man kan intressera eleverna för att göra sitt specialarbete i ryska eller med anknytning till ämnet.

Ryskläraren bör inför valet av specialarbete i åk 2 informera eleverna om de möjligheter som finns och ge exempel på olika ämnen. Det bör också påpekas att det ofta är lämpligt att göra specialarbetet gruppvis.

I flera fall kan specialarbete i ryska komma att väljas även av elever hos vilka intresset för och kunskaperna i sovjetiska realia är större än den rent språkliga färdigheten. Omfånget av den ryska text som ingår måste under alla omständigheter begränsas. Ofta är det naturligt att studera större delen av textunderlaget till specialarbetet på svenska. Också redovisningen kan huvudsakligen eller helt göras på svenska beroende på arbetets karaktär. Dessutom bör möjligheterna att låta eleven syssla med sitt specialarbete under viss del av ordinarie lektionstid tillvaratas. Särskilt lämpligt är detta givetvis under lektioner där eleverna arbetar med individuella uppgifter.

Ibland kan ryska komma med i sammanhanget, också om specialarbetet huvudsakligen faller inom annat ämnesområde. Specialarbetet är ju inte nödvändigtvis bundet till något visst skolämne, och det är ofta givande att planera det så att flera områden berörs. Det är naturligt att man läser något kortare avsnitt på ryska, om man behandlar ett tema som berör Sovjetunionen inom exempelvis litteratur, samhällskunskap, historia, musik eller konst.

Om lärare och elev tillsammans planlägger arbetet relativt grundligt, ökas väsentligt chanserna till ett gott resultat. Även om eleven själv i viss utsträckning bör försöka få fram material, torde det i de flesta fall vara nödvändigt att läraren ger litteraturanvisningar etc. Det är också nödvändigt att handledaren håller kontinuerlig kontakt med eleven alltifrån arbetets början. Redovisningen bör helst i en eller annan form komma klasskamraterna till del, vanligen genom en kortare muntlig sammanfattning. I synnerhet är detta naturligt när det gäller ett grupparbete. I arbeten med "värderande" inslag kan vissa punkter diskuteras med klassen. Ibland kan det vara lämpligt att läraren fungerar som "opponent". Man kan naturligtvis också tänka sig att stencilera ut visst material till klasskamraterna, och ibland kan en redovisning i form av väggtidning eller liknande komma i fråga.

Eftersom specialarbetet i största möjliga utsträckning skall anknytas till elevens intresseinriktning, är det omöjligt att här anföra detaljerade arbetsplaner. Alternativen är många och följande är närmast avsett som en utgångspunkt för själva planeringen.

Ett och samma specialarbete kan ofta gripa över flera av de områden som anges nedan.

Om eleven valt att studera en skönlitterär text kan man fördela arbetet på följande sätt.

A. Intensivläsning av en mindre del av texten.

1. Försök till "litterär" översättning.
2. Studium av någon speciell grammatisk företeelse.
3. Jämförelse med en redan förefintlig svensk översättning.

B. Extensivläsning av resten av texten.

1. Sammanfattning av det väsentliga i innehållet på svenska eller ryska.
2. Besvarande av frågor på ryska.

Den rena textbehandlingen kan kompletteras med någon uppgift av annan karaktär: en recension av verket, en presentation av författaren, kommentarer som berör textens historiska, geografiska och sociala bakgrund eller förklarar realia i den etc. En teckningsbegåvad elev kan kanske illustrera texten. Över huvud taget bör man vara öppen för varje initiativ att göra arbetet så mångsidigt som möjligt.

Förslag till områden för specialarbete

Språk: frekvensundersökningar, översättningsalternativ till vissa grammatiska företeelser, förkortningar,

låneord, karakteristiska drag i exempelvis tidningstext eller talspråk.

Litteratur: ett visst verk, en viss författare eller epok, litteraturpolitiska tendenser.

Dramatik: sätta upp (alternativt göra en inläsning på band av) ett kort teaterstycke, pjäsutdrag, avsnitt ur film, revy eller liknande.

Musik: lära in ett antal folkvisor (romanser, schlager), läsa om någon kompositör, göra fria tolkningar till svenska av några sånger.

Historia: biografier, jämförelser mellan behandlingen av en viss fråga eller epok i ryska och svenska skolböcker.

Samhällskunskap: skolväsendet, sociala förmåner, det ekonomiska systemet, det politiska systemet, religionens ställning, miljövård, pionjärrörelsen.

Övriga realia: levnadsstandard, kvinnans ställning, uppfostran, idrott, film.

Tidningar: följa behandlingen av en viss fråga under en avgränsad period, jämförelse mellan en rysk och en svensk (engelsk, tysk, fransk) tidning, presentation av en tidning eller tidskrift (t ex Krokodil, Krugozor).

Hörövningar: med underlag i skolradioprogram, grammofoonkivor etc. Se Hörövningar s 27.

I samband med besök i Sovjet: fotografering eller filmning av stadsbeskrivande karaktär, stadsplanering, priser på varor och tjänster, konst, balett.

Exempel på redan utförda specialarbeten

1. Izvestija och Dagens Nyheter — en jämförelse

Huvuddelen utgjordes av en kvantitativ jämförelse mellan de båda tidningarna för den 4.11. 1970. Materialet delades in i 14 ämnesområden (utrikesnytt, kultur, sport etc). Tidningarna extensivlästes för att man skulle få en uppfattning om till vilket område varje text skulle föras, varefter utrymmet för respektive område mättes och procentandelen av den totala textmassan räknades ut. I en kommenterande del gavs en bakgrund till olikheterna och gjordes ett försök att förklara vissa av dem samt gavs några stilistiska kommentarer. Redovisning på svenska.

2. Striderna Sovjetunionen—Japan under andra världskriget

Skildringen av dessa strider i ett ryskt och ett amerikanskt historiskt verk lästes och översattes. Skillnaderna i innehåll och framställningsätt kommenterades.

3. Pusjkins sagor

Arbetet innehöll följande delar: a) mycket kort biografisk del om Pusjkins liv, b) bakgrunden till och tillkomsten av sagorna, c) sammanfattning på ryska av Sagan om fiskaren och fisken, d) några fraseologiska vändningar inlärdes aktivt, e) rytmisk översättning till svenska av kortare avsnitt.

4. Lenin i Stockholm

Några olika sovjetiska källor studerades. Eleven gjorde en sammanställning av de viktigaste avsnitten och skrev själv på ryska en sammanfattning och sammanbindande kommentarer.

5. Leningrad i bild

En sammanställning av två bildserier från Leningrad:

- a) staden Leningrad
- b) Vinterpalatset.

Eleven talade in på band en egen kommentar till bildserierna. Ljudbandet och bildserierna synkroniserades via automatprojektor.

6. Glimtar från Moskva

Ett maskinskrivet häfte med inklistrade vykort och fotografier. Avsnitt:

- Röda torget
- Kreml
- Innanför murarna
- Metron
- Moskvauniversitetet
- Leninmausoleet
- Gorkijgatan
- Kalininprospektet
- Historik i korta drag

Källor:

- Björkegren, H, Moskva. Stockholm 1965
- Hallström, B och Hamrin, H, Leningrad Moskva. Stockholm 1972
- Turen går till Leningrad och Moskva. Stockholm 1968 (resehandbok)
- Tidningsartiklar
- Egna iakttagelser

7. Bulat Okudzavas prosa

Tre elever översatte var sitt kapitel ur *Сено и солома* och gjorde glosförteckningar. Skriftlig redovisning. Kapitlen behandlades med olika utgångspunkter:

- a) en översikt av aspekterna i ett kapitel jämte motivering till de aspekter som förekom på en sida. Rysk språkassistent medverkade
- b) förteckning över och kommentar till opersonliga uttryck med dativ i ett kapitel
- c) förteckning över prepositionsuttrycken i ett kapitel. Kommentarer till kasus efter preposition, t ex в, на + akkusativ eller lokativ.

Bedömning

Bedömningen av elevernas prestationer har flera syften:

den skall visa om den uppgjorda planeringen och de använda metoderna har varit ändamålsenliga och utifrån detta bilda underlag för det fortsatta arbetet; den skall visa vilken hjälp varje enskild elev behöver; den skall utgöra grund för betygsättning.

För att uppfylla dessa syften måste bedömningen ske kontinuerligt genom iakttagelser under själva undervisningen och genom prov av olika slag.

Bedömningen kan inte grundas enbart på muntliga redovisningar. Ett visst antal skriftliga prov måste vägas in i utvärderingen, främst av det skälet att all bedömning ju måste vara allsidig. Skriftliga prov ger också läraren underlag för att bedöma samtliga elevers prestationer på samma område, något som även av rättviseskäl ofta önskas av eleverna. Vid skriftliga prov får också tystlåtna, blyga eller mindre snabba elever bättre möjligheter att komma till sin rätt.

De skriftliga proven måste spridas i tiden på lämpligt sätt. Med ett flertal prov följer naturligt att proven kan hållas korta och fungera som övning. Därigenom kommer de också att uppfattas som mindre dramatiska.

De skriftliga proven har även andra funktioner:

- a) De inriktar eleverna på väsentliga punkter i stoffet. Detta förutsätter att eleverna redan inför en arbetsperiod får en överblick av vad som skall avkrävas dem i provet. Eleverna kan då redan vid läxläsningen ägna sin största uppmärksamhet åt de viktigaste momenten.

- b) De bör — liksom den muntliga redovisningen — av läraren ses från diagnostisk synpunkt.

Det visar sig ofta först vid provet vilka punkter som inte övats eller förklarats tillräckligt. Dessa måste då tas upp till förnyad behandling vid skrivningsgenomgången. Denna kan med fördel ske via arbetsprojektor. Provet förs då över på en stordia, som kan förses med parallelexempel, sidhänvisningar till läroboken o d. En noggrann skrivningsgenomgång hjälper eleverna att se vad som bör ytterligare övas.

- c) De fungerar som kunskapsmätare.

Deras roll för elever med svårigheter att uttrycka sig muntligt har redan berörts, liksom det allmänt rättvisa i att alla elever ställs inför samma prov. När det gäller att uppnå rättvisa och stringens i prov, är det också att rekommendera att redan i skrivningen ange maximipöäng eller annan bedömning, där så är möjligt.

Det måste emellertid understrykas för eleverna, att vissa väsentliga kunskaper och färdigheter inte låter sig mätas i skriftliga prov. Utfallet av dessa är endast en faktor, som påverkar betygen. Lika stor vikt måste fästas vid de muntliga färdigheterna.

Provtyper

En grundprincip för alla prov bör vara att de skall spegla inläringen i det dagliga arbetet. Läraren bör sträva efter att variera proven, så att de kontrollerar största möjliga del av kunskaperna och färdigheterna.

Här ges exempel på olika provtyper:

MUNTliga PROV

Talfärdighet

Elevernas uttal och intonation måste alltid noga vägas in i bedömningen. En systematisk mätning av de muntliga prestationerna erbjuder tyvärr svårigheter. Vissa elever kan t ex prestera torftiga svar på grund av blyghet inför kamraterna. Antalet provtyper är också relativt begränsat.

Gruppkonversation mellan läraren och ett par elever i taget, alternativt i "bikupa" mellan eleverna själva, kan ge bättre möjligheter till bedömning av talfärdigheten. Se avsnittet Talövningar s 28 ff. Talförmågan kan även bedömas om elevernas tal spelas in på band. Lättast sker detta i IS.

Hörförståelse

Hörförståelsen provas objektivt med flervalstest.

Denna provform har fördelen att renodla förståelsen. Lärare och elev kan snabbt konstatera i vad mån ett innehåll har uppfattats. En annan möjlighet är att låta eleverna ge svaren på svenska.

Hörförståelseprov med svar formulerade på ryska prövar samtidigt den muntliga produktionen. Härvid kan även innehållsligt likvärdiga svar formuleras rätt olika, och en viss risk kan uppstå för subjektivitet i bedömningen. Denna typ har emellertid ett övningsvärde som flervalstesten saknar.

Hörförståelsen kan också provas genom att eleverna får sammanfatta ett längre, uppläst avsnitt. Denna variant har fördelen att motsvara en i vardagen ofta förekommande språksituation.

Hörförståelsen kan även mätas genom diktamen. Viktigt är då att rättningen sker med utgångspunkt i hörförståelsen. Ovidkommande skrivfel bör inte påverka bedömningen.

SKRIFTLIGA PROV

Läsförståelse

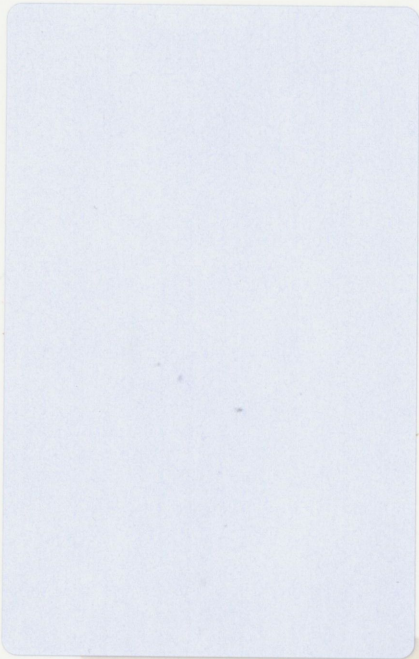
Vad ovan sagts om provtyper under rubriken Hörförståelse gäller i tillämpliga delar även för bedömningen av förmågan att tillgodogöra sig läst text.

Skrivfärdighet

Störst möjlighet till variation erbjuder de prov som testar förmågan att uttrycka sig skriftligt. Se exemplen i avsnittet Skrivövningar s 36 f. Bundna strukturprov har fördelen att kunna rättas objektivt. De bör alltid avse aktiva strukturer. Om man vill komma åt graden av automatisering i behärskandet av vissa strukturer, måste proven strikt begränsas i tiden.

Alla prov bör få en så praktisk inriktning som möjligt. Efter nybörjarstadiet, där proven knyts till läroboken, blir möjligheterna småningom något större att konstruera prov som liknar de situationer i vilka eleverna kan förväntas tillämpa sina ryskkunskaper efter skolan. Det kan då gälla att med hjälp av lexikon översätta någon faktatext eller att leta rätt på vissa uppgifter i ryska källor.

BIBLIOTEKET
LÄRARHÖGSKOLAN
I MÖLNDAL

Eab

Ex. nr: 2

Skolöverstyrelsen
Läroplan för gymnasieskolan
Planeringssuppl. : Språkämnen:
Ryska

Bij 2322

Läroplan för gymnasieskolan

Lgy⁷⁰

Planeringssupplement

Lgy 70:I Allmän del

Lgy 70:II Supplement

2-årig ekonomisk, social och teknisk linje
Arbetslivsorientering
Beklädnadsteknisk linje
Bygg- och anläggningsteknisk linje
Distributions- och kontorslinje
El-teleteknisk linje
Fordonsteknisk linje
Jordbrukslinje
Konsumtionslinje
Livsmedelsteknisk linje
Processteknisk linje
Skogsbrukslinje
Träteknisk linje
Verkstadsteknisk linje
Vårdlinje
3-årig Ek, Hum, Na och Sh linje samt 4-årig Te linje
3-årig kurs för utbildning av frisörer (specialkurs)

Lgy 70:III Planeringssupplement

1971
Språkämnen: svenska och främmande språk
Ek och So ämnen
No och Te ämnen
1973
Språkämnen: engelska 3- och 4-åriga linjer
Språkämnen: tyska 3- och 4-åriga linjer
Språkämnen: romanska språk 3- och 4-åriga linjer
Språkämnen: ryska 3- och 4-åriga linjer

Utbildningsförlaget

294.0